

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

НАМАНГАН МУХАНДИСЛИК-ПЕДАГОГИКА ИНСТИТУТИ

ТЕХНОЛОГИЯ ФАКУЛ ТЕТИ

Касб таълими (Қишлоқ хўжалигини механизациялаштириш)
кафедраси
28-29-КТКХМ-12 гурух талабаси

Аббасова ХалимаНИНГ

БИТИРУВ МАЛАКАВИЙ ИШИ

Мавзу: КХКларда дон тозалаш машиналари мавзусини ўқитиша
интерфаол усулдан фойдаланиш

НАМАНГАН 2016 йил

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

НАМАНГАН МУХАНДИСЛИК-ПЕДАГОГИКА ИНСТИТУТИ

ТЕХНОЛОГИЯ ФАКУЛ ТЕТИ

Технология факултети декани

_____ доц. М.Хусаинов

«____» ____ 2016 йил

Химояга рухсат этилсин:

Касб таълими (Қишлоқ хўжалигини
механизация-лаштириш) кафедраси

мудири

_____ проф. Н. Бойбобоев

«____» ____ 2016 йил

Бакалавр даражасини олиши учун

БИТИРУВ МАЛАКАВИЙ
ИШИ

Мавзу: КХКларда дон тозалаш машиналари мавзусини ўқитишда интерфаол усулдан
фойдаланиш

Диплом лойихасини бажарди:

5140900-Касб таълими (Қишлоқ
хўжалигини механизациялаштириш)

таълим йўналишининг 4-курс

талабаси

Х.Аббасова

БМИ рахбари:

А.Умурзаков

Маслаҳатчи:

доц.А.Насритдинов

Реферат

Битирув малака иши.....варақ тушунтирув ёзуви ва 5 варақ чизма қисмидан иборат.

Тушинтирув ёзуви умумий, технологик, ташкилий, меҳнат муҳофазаси иқтисодий қисмлар, хулоса ва фойдаланилган адабиётлар руйхатидан иборат.

График қисми ____та чизмадан иборат бўлиб, ҳар бир чизма талаб даражасида чизилган.

Битирув малака ишини умумий қисмида касб-ҳунар коллекцияни тавсифи, малака тавсифи ва битирув малака ишини асослаш материаллари берилган.

Технологик қисмда дон тозалаш машиналарининг тузилиши, ишлаши ва вазифаси ҳамда уларни турлари, ишлаш жараёнлари келтирилган.

Методик қисмда фан ва мавзунинг тавсифи, фанлараро боғланишлар, мавзунинг услубий ва техник таъминоти, дарс материалы ҳамда анъанавий дарс ўтишнинг қисқача баёни ва уларни замонавий усуллар билан қиёслаш, дарс режаси, дарс мақсадлари, ўқув натижалари, дарснинг жиҳозланиши, дарсни ташкил қилиш, мавзунинг ўқитиш методлари ва уларни таҳлили, кўргазмали ва дидактик материаллари ҳамда “Дон тозалаш машиналари” мавзусини ўқитишида интерфаол усулдан фойдаланиш ҳақида маълумотлар берилган.

Ҳаёт фаолияти ҳавфсизлиги бўйича дон тозалаш машиналарининг ишлаш жараёнида ҳавфсизликни таъминлаш чора тадбирлари ишлаб чиқилди.

Малакавий ишнинг самарадорлигига дарснинг илғор педагогик технологиялар асосида ўқитилганда унинг анъанавий дарсга нисбатан самарадорлиги таҳлил қилинди.

Мундарижа

Кириш.....	5
1. Умумий қисм	7
1.1 Уйчи қишлоқ хўжалиги КХК тавсифи.....	7
1.2 Малака тавсифи.....	8
1.3 Битирув малака ишини асослаш.....	8
2 Технологик қисм	11
2.1 Донни тозалаш ва саралаш усуллари.....	11
2.2 Дон тозалаш машиналари.....	12
2.3 Дон тозалашнинг назарий асослари.....	14
3 Методик қисм.	17
3.1 Дарс режаси.....	17
3.2 Дарсда тутилган таълимий ва тарбиявий мақсадлар.....	17
3.3 Ўқув натижалари.....	17
3.4 Дарснинг жиҳозланиши.....	19
3.5 Мавзуни ўрганиш учун асосий ва қўшимча адабиётлар.....	21
3.7 Дарснинг ташкил қилиш.....	21
3.8 Мавзуни ўқитиш методлари ва уларни таҳлили.....	24
3.9 Кўргазмали ва дидактик материаллар.....	28
3.10 Дон тозалаш машиналари мавзусини ўқитишида интерфаол усулдан фойдаланиш.....	29
4 Ҳаёт фаолияти ҳавфсизлиги.....	30
5 Малакавий ишнинг самарадорлиги.....	31
Хуласа.....	33
Фойдаланилган адабиётлар руйхати.....	34

Кириш

Мамлакатимизда таълим соҳасидаги кенг кўламли ислоҳотларни амалга оширилиши “Таълим тўғрисида” ги қонуни ва “Кадрлар тайёрлаш миллий дастури” нинг сифат босқичини таъминлашда Олий ва ўрта маҳсус, касб - ҳунар таълимини ривожлантиришга алоҳида эътибор берилган. Бу соҳани ривожлантириш учун эса янгича фикрлайдиган, ўқитишнинг замонавий метод, шакл ва усусларидан самарали фойдалана оладиган юқори малакали педагог кадрларни тайёрлашдан иборат./1,2/

Юқоридагиларни амалга ошириш учун таълим жараёнига янги ахборот-коммуникация ва педагогик технологияларни электрон дарсликлар, мултимедиа воситаларини кенг жорий этиш орқали мамлакатимиз касб – ҳунар коллежлари, лицейлари ва Олий ўқув юртларида ўқитиш сифатини тубдан яхшилаш, таълим муассасаларининг ўқув лаборатория базасини замонавий турдаги ўқув ва лаборатория ускуналари, компьютер техникиси билан етарли даражада таъминлаш зарур. Бу эса мухандис- педагогларда мутахассислик фанларини илфор – педагогик технологиялар асосида ўқитиш, дарс бериш амалий кўникмаларини ҳосил қилишга ёрдам беради. /3/

Юртимизда ҳозирги замон талабларига ҳар томонлама жавоб берадиган етук мутахассис кадрларни тайёрлаш, ёш талabalарни ватанга муҳаббат туйғуси руҳида, миллий ғуур ва миллий ифтихорни ўзига сингдирган, ватан равнаки, юрт тинчлиги ва ҳалқ фаровонлиги йўлида фидокор бўлган, ўзини мутахассислигини чуқур билган ўз фикрини теран ифодалай оладиган баркамол инсонни тарбиялаш олий ўқув юртининг энг долзарб вазифасидир.

Малакавий иши мавзусининг долзарблиги. Ҳозирги пайтда КХК лари талabalарини малакали мутахассис этиб тайёрлаш ва уларни касб – ҳунарга йўналтиришда замонавий ўқитиш методининг аҳамияти бениҳоя каттадир. «Қишлоқ хўжалиги машиналари» фанидан дон тозалаш машиналари мавзусини ўқитишда интерфаол усульдан фойдаланиш ҳозиргача ишлаб чиқилмаган. Ушбу мавзуни интерфаол усульдан фойдаланиб ўқитишни долзарблиги шундан иборатки, ҳозирги кунда колледж ўқувчилари учун мутахассислик фанлари бўйича етарли даражада илфор педагогик технология усуllibари мавзуда кенг ёритилмаганлигидир. Бундан ташқари Ўзбекистонда ишлаб чиқилган ва чет эллардан кириб келаётган янги, замонавий қишлоқ хўжалиги машиналарининг тузилиши, турлари, вазифалари бўйича адабиётлар мавжуд аммо ушбу адабиётлар ҳамма коллежларда ҳам етарли эмас.

Шуларни хисобга олиб ушбу вазифани амалга ошириш учун мавзуни янги материаллар билан бойитиш ҳамда дидактик воситаларни қўллаш долзарб масала хисобланади.

Мавзунинг обьекти. Дон тозалаш машиналари.

Битирув малакавий ишини мақсади. КХКларда дон тозалаш машиналари мавзусини ўқитишда интерфаол усульдан фойдаланиш услубини ишлаб чиқиши.

Битирув малакавий ишининг илмий янгилиги. Дон тозалаш машиналарининг вазифаси, тузилиши ва ишлаши ҳамда уларни ишлаш жараёнлари ва уларга қўйиладиган агротехник талаблар асосида мавзуни интерфаол усульдан фойдаланиб ўқитиш услубини ишлаб чиқилди.

Амалий аҳамияти. Дон тозалаш машиналарининг тузилиши, ишлаши ҳамда уларнинг турлари, ишлаш жараёнини ўрганишда, интерфаол усульдан фойдаланиш орқали талabalарни мустақил фикрлаш қобилияти ошади ҳамда мавзуни мукаммал ўзлаштириш ҳолатлари кузатилади.

Бити्रув малакавий ишининг тузилиши ва ҳажми. Битириув малакавий ишининг тузилиши, кириш, умумий қисм, технологик қисм, методик қисм, малакавий ишнинг самарадорлиги, хаёт фаолияти ҳавфсизлиги, хулоса ва фойдаланилган адабиётлар рўйхатидан иборат. Ишнинг мазмуни бет жадвал, расм ва адабиётлар рўйхатини ўз ичига олади.

1. Умумий қисм

1.1. Уйчи қишлоқ хўжалиги касб-хунар коллежи тавсиғи

Уйчи қишлоқ хўжалик касб-хунар коллежи Ўрта махсус касб - хунар таълими марказининг 2006- йилдаги 167- сонли буйруғи асосида ташкил топган бўлиб 540 ўринга эга. Колежнинг умумий ер майдони 4 га ўқув биноси 2 та бўлиб 1106 нафар ўқувчи касб – хунар ўрганмоқда. Коллежда 32 нафар умумъталим фани ўқитувчisi, 11 нафар ишлаб чиқариш таълим усталари, 17 нафар педагог – мухандис таълим тарбия бериб касб – хунар ўргатмоқда. Коллеж махаллий бюджет ҳисобидан жиҳозланган.

Коллежда 7 та йўналиш бўйича қўйидаги касблар берилади.

- Қишлоқ хўжалиги машина ва жиҳозларини ишлатиш, техник хизмат кўрсатиш

Касблари: Қишлоқ хўжалиги машиналарини ишлатиш ва таъмирлаш, электрогазпайвандчи, кенг профилли тракторчи “В” ёки “ВС” тоифали хайдовчи

-Тикув ва трикотаж махсулотларини ишлаб чиқариш технологияси

Касблари: Тикувчилик ишлаб чиқариш технологияси, кенг ассортиментдаги кийимлар тикувчиси ва бичувчиси, тикув жиҳозларини созвучиси.

-Компьютер тармоқларини ўрнатиш ва ишлатиш.

Касблари: Техник дастурчи, компьютер ва компьютер тармоқларини ишлатиш техники

-Электр тармоқлари ва жиҳозларини монтаж қилиш, созлаш ва ишлатиш

Касблари: Электр монтажчи, электромонтёр, электромеханик, электр энергия истеъмолчилари назоратчisi, электрчилангар.

-Ўсимликшунослик ва чорвачилик бўйича фермер хўжалигини ташкил этиш ва юритиш.

Касблари: Ўсимликшунос фермер, чорвадор фермер, лаборант ассименатор, кенг профилли тракторчи “В” ёки “ВС” тоифали хайдовчи.

-Молия.

Касблари: Корхоналар молиячиси, молиячи иқтисодчи, молия бозорлари мутахассиси.

-Бухгалтерия ҳисоби

Касблари: Бухгалтер, бухгалтер иқтисодчи, дастурчи бухгалтер.

Коллежда жами 21 та тўгарак мавжуд бўлиб уларда 438 нафар ўқувчилар шуғулланади.

Ўтган 2010 йилда коллежни 224 нафар битиравчилар мувоффақиятли тамомладилар. Уларни 208 нафари тумандаги турли ташкилот, корхоналар, фермер хўжаликларига ишга жойлашдилар. Қолган 16 нафар талабадан 3 нафари касб- хунар коллежимизга ишга қабул қилинди. 13 нафари олий ўқув юртларига кириш учун хужжатлар топширишди.

Ўқувчилар амалиётларни хусусий фирмаларда, фермер хўжаликларида муқобил машина – трактор паркларида туман газ таъминоти ҳамда электр тармоқларида олиб боришади.

Касб-хунар коллежи давлат стандартлари доирасида ўрта махсус касб-хунар билимини берадиган ўқувчиларнинг касб-хунарга мойиллиги, маҳорат ва малакасини чуқур ривожлантиришни танланган касблар бўйича бир ёки бир неча ихтисос олишни таъминлайдиган янги турдаги ўқув юртидир.

Таълим шакли кундузги. Касб-хунар коллежи битириувчиларига давлат томонидан тасдиқланган нусхадаги диплом берилади, унда ўрта маҳсус касб таълими йўналишлари ва мутахассисликларини классификатори таснифлашни мувофик мутахассислик бўйича берилган малака кўрсатилади.

Касб-хунар коллежида ўқиш муддати 3 йил мутахассисликлар ўрта маҳсус касб-хунар таълими йўналишлари ва мутахассисликлари классификаторлари асосида тайёрланади.

Битириув малакавий иши амалиёти Уйчи қишлоқ хўжалик КХК да бажарилди. Амалиёт даврида БМИ га тааллуқли бўлган барча маълумотлар олинди.

1.2. Малака тавсифи

Мамлакатимизда таълим тизимини ислоҳ қилиш уни янада ривожлантириш борасида улкан ютуқларга эришилди. Бугунги кунда Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини амалга ошириш жараёнида тайёрланаётган мутахассислар замон талабларига мос бўлиши бугунги куннинг талабидир. Қишлоқ хўжалигини механизациялаш таълим йўналиши бўйича касб-хунар колежларида кичик мутахассисликларни тайёрлаш муҳим ахамиятга эгадир.

Республикамиздаги касб-хунар колежларида қишлоқ хўжалиги машина ва жиҳозларини ишлатиш ва техник хизмат қўрсатиш мутахассислиги бўйича қуидаги касблар бўйича кичик мутахассислар тайёрланади:

- қишлоқ хўжалик техникасини таъмирлаш чилангари
- электрогазпайвандчи
- кенг профилли тракторчи
- “В” ёки “ВС” тоифали ҳайдовчи

Стандартда белгиланган зарур ва етарли мазмуни, касбий таълим дастурларини муваффақиятли ўзлаштирган шахсларга кичик мутахассис малакаси берилади.

Касбий таълимни чукурлаштириш мақсадида кадрлар малакасини ошириш тизимида, тармоқ ўкув муассасаларида ва маҳсус курсларда кейинчалик малакани ошириш амалга оширилади.

Олий ўкув юртларида касбий фаолиятни мазкур соҳасида янада юқорироқ малакага эришилди.

Ушбу тайёрлов йўналишлари бўйича кичик мутахассисликлар меҳнат бозорида Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта маҳсус таълим вазирлиги, ўрта маҳсус касб-хунар таълим Маркази, Меҳнат вазирлиги ҳамда Молия вазирликлари томонидан тасдиқланган «Ўрта маҳсус, касб-хунар ўкув муассасалари битириувчисининг фаолияти йўналишлари эгаллаган касблари, лавозимлари тариф разрядларининг оралиғи» меъёрий хужжат асосида келтирилган тариф разрядлари бўйича ишлашлари мумкин.

1.3. Битириув малака ишини асослаш

Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримов томонидан 2014 й мамлакатимизда «Соғлом бола йили» деб эълон қилиш таклифи билдирилди. Бу таклиф тантанали мажлис иштирокчилари томонидан қўллаб – қувватланди. Шундан сўнг маърузада соғлом бола йили бўйича қабул қилинадиган давлат дастурининг энг устувор йўналишлари белгилаб берилди /4/. Ушбу устувор йўналишлар қаторида таълим тизими соҳасига эътибор бериш “Таълим тўғрисидаги қонун” ва

“Кадрлар тайёрлаш миллий дастури” нинг сифат босқичида олиб борилаётган ислоҳотларнинг узвий давоми ва бу соҳада амалга оширилиши лозим бўлган вазифалар белгилаб олинди.

Президентимизнинг ушбу қароридан келиб чиқиб биз ҳам Мустақилликни 22 йиллигига ўзимизни олган назарий билимларимизни мустаҳкамлаш учун битирув малакавий ишимизни юқори савияда бажаришни олдимизга мақсад қилиб қўйдик.

Ҳозирги кунда касб-хунар коллекларида талбаларга дарс машғулотларни ўтказиш учун ўқув қуроллари ва касбий фанлардан адабиётлар таъминоти талаб даражасида эмас. Шунинг учун касб-хунар коллекларида яратилаётган адабиётларнинг янги авлоди, касб-хунар коллекларини таълим стандартлари талабларига тўла жавоб бериши лозим бўлган адабиётлар яратиш керак. /5/

Бундан ташқари республикамизда амалга оширилаётган «Таълим ислоҳотлари» ни акс эттириш лозим, яратилаётган адабиётлар ва ўқув қўлланмалар нафақат талабалар аудиторияси учун, балки, ўқитувчилар учун ҳам мўлжалланган бўлиши лозим, яъни ўқитувчилар учун мавзуларни ва машғулотларни ўтишда лозим бўлган илғор услубий кўрсатмалар ҳам келтирилган бўлиши керак.

«Қишлоқ хўжалигини механизациялаш» таълим йўналишининг қишлоқ хўжалиги машина ва жиҳозларини ишлатиш ва техник хизмат кўрсатиш мутахассислиги бўйича қишлоқ хўжалиги машиналарини ишлатиш ва таъмирлаш, электрогазпайвандчи кенг профилли тракторчи «В» ва «ВС» тоифали ҳайдовчилар тайёрлашда «Қишлоқ хўжалиги машиналари» фани касбий фанлардан бири ҳисобланиб, касбий кўникмалар ва билимларни шакллантиришда муҳим аҳамият касб этади.

Ҳозирги кунда ўзбек тилида «Қишлоқ хўжалиги машиналари» фани бўйича. М. Шоумарова томонидан ишлаб чиқарилган китоб мавжуд бўлиб, бу адабиётда қишлоқ хўжалиги машиналарининг тузилиши, ишлаш принципи, технологик иш жараёни, дон тозалаш машиналарининг тузилиши, вазифаси, ишлаши, ҳамда уларнинг технологик иш жараёни масалалари ёритилган. /5/

Касб-хунар коллекларида касбий фанлардан таълим берувчи ўқитувчиларни ҳам малакаси талаб даражасида деб бўлмайди. Касб-хунар коллекларидаги бу муаммоларни ечиш мақсадида таянч олий ўқув юртлари қошида ўқитувчиларни малакасини ошириш курслари ва бўлимлари ташкил этилди. Бундай бўлимларни ташкил этиш кадрлар тайёрлаш Миллий дастурини сифат босқичини вазифаларини амалга оширишга қаратилган муҳим қадамлардан биридир.

Касб-хунар коллекларининг педагоглари таълим стандартлари, ўқув режалари ва фаннинг намунавий дастури асосида фаннинг ҳар бир мавзусига бағишлиланган дарс машғулотларини аниқ мақсадлар асосида режалаш малакасига эга бўлиши лозим.

Ҳар бир фанни намунавий ва ишчи дастурлари асосида ҳар бир мавзуга бағишлиланган дарс машғулотларини олиб бориш жараёнини лойиҳаламасдан таълим жараёнини сифатини оширишни тасаввур қилиш мушкул.

Дарс жараёнини лойиҳалаш, яъни соддароқ қилиб айтганда режалаштириш, бу мавжуд адабиётлар, илмий техник журналлар ва ахборотлар, ўқув жиҳозлари, ўқитиши воситалари, кўргазмали қуроллар ёрдамида ўқув ва таълим мақсадларига эришишни энг самарали йўлларидан биридир.

Ҳозирги кунда дарс жараёнини режалаштиришга ва лойиҳалашга бағишлиланган кўплаб анжуманлар, ўқув курслари ташкил этилиб, ушбу анжуманлар материаллари асосида услубий кўрсатмалар ишлаб чиқилмоқда ва таълим жараёнинда кенг қўламда

фойдаланилмоқда. Жумладан касбий ва техника фанларидан маъruzалар матни, ўқув қўлланмалар ва адабиётларни яратиш бўйича услугубий кўрсатма ва қўлланмалар ишлаб чиқилди. Бироқ бундай қўлланма ва кўрсатмаларда техник фанларни ўзига хос томонлари етарли даражада очиб берилмаган ва ҳисобга олинмаган.

Таълим жараёнини сифатини белгиловчи ана шундай муаммоларни ҳал этиш учун касбий фанларни ҳар бири бўйича илғор педагогик технологиялар асосида касбий фанни ўқитиш услубларига бағишлиланган адабиётларни яратиш ва уларни кўплаб нусхаларда чоп эттириш таълим жараёнида ҳозирги куннинг долзарб вазифаларидан биридир.

Битирув малака ишининг асосий мақсади «Қишлоқ хўжалиги машиналари» фанидан «Дон тозалаш машиналари» мавзусини ўқитишда интерфаол усулдан фойдаланиш бўлиб, юқорида келтирилган вазифаларни бажаришда бир кичик қадам бўлиб ҳисобланади деб ўйлаймиз.

«Дон тозалаш машиналари» мавзуси «Қишлоқ хўжалиги машиналари» фанига тегишилдири. «Қишлоқ хўжалиги машиналари» фани Қишлоқ хўжалиги машиналарини ишлатиш ва таъмирлаш касби бўйича чилангар уста, электрик, «В», «С» тоифали ҳайдовчилар тайёрлашда асосий касбий фанлардан бири бўлиб ҳисобланади. Ушбу фанни ўқиш жараёнида дон тозалаш машиналарининг тузилиши, қисмлари уларнинг вазифаси, ишлашини тегишли материаллар асосида ишлаб чиқиши бўйича билим ва қўнималарни эгаллайдилар.

Битирув малака ишининг асосий мақсади чилангар уста, электриклар, «В» тоифали ҳайдовчилар тайёрлашда «Қишлоқ хўжалиги машиналари» фанининг аҳамияти, тутган ўрни, вазифаси ва мақсадларини, фанлараро боғланишларини ўрганиш. Қишлоқ хўжалиги машиналари фанидан “Дон тозалаш машиналари” мавзусини ўқитишда интерфаол усулдан фойдаланиш ва мавжуд адабиёт ва қўлланмалардаги ушбу мавзу материалларини таҳлил қилишдан иборат.

2. Технологик қисм.

1. Donni tozalash va saralash usullari

Kombayndan xirmonga keltirilgan donni omborga joylashdan oldin uning sifatiga ta'sir kursatadigan xar xil aralashmalardan tozalash kerak.

Donni ikki maksadda tozalanadi:

1. Ozik-ovkat uchun don, asosan, begona utlarning achchik va zaxarli urugidan, puch, singan donlardan ajratiladi.

2. Uruglik tayyorlash uchun maxsus etishtirilgan galla xosilini avval tozalab, keyin uruglik uchun saralanadi.

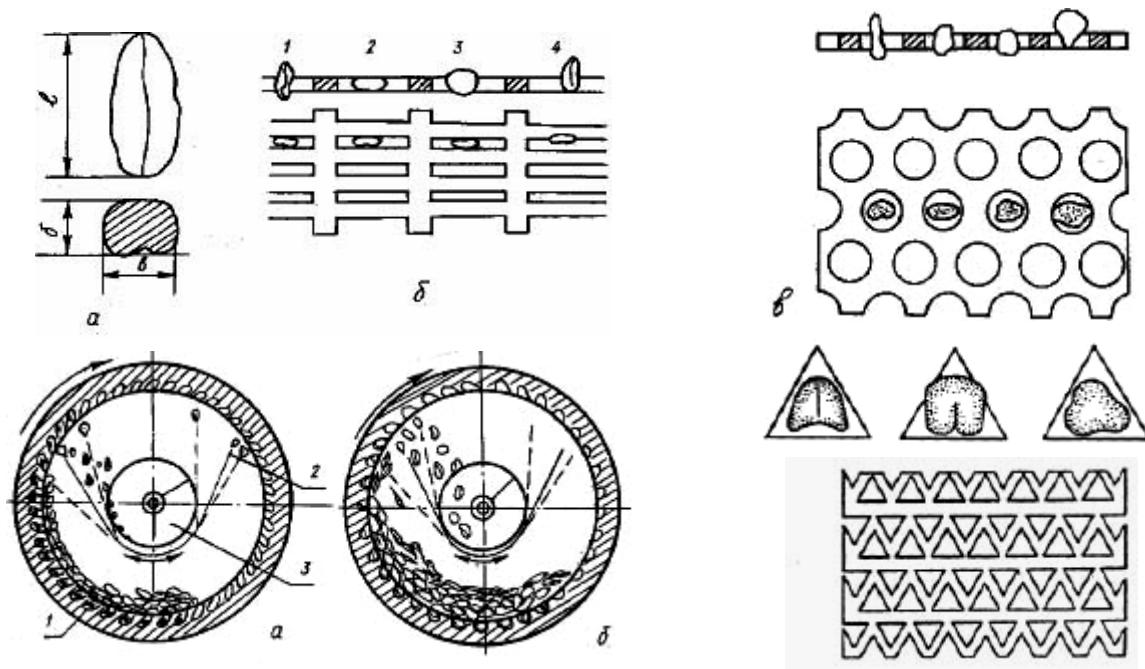
Donni tozalash va saralash usullari ularning fizik-mexanik xususiyatlariiga boglik xolda buladi. Bularga donning ulchamlari, aerodinamik xususiyatlari, zichligi va boshka xususiyatlari kiradi.

Donni aerodinamik xususiyatlardan foydalangan xolda xavo okimi yordamida engil kushindilardan ajratiladi (231- rasm). Don aralashmasiga ventilyator 1 xosil kilayotgan xavo okimi (shamoli) yunaltirilsa, puch va engil kushindilar (uchuvchanligi kup bulganligi sababli) uzokrok joyga uchib utadi va 4- novga tushadi. Tuk va ogir donlar yakinrokdagi 3-novga tushadi.

Don uchta ulchami bilan tavsiflanadi: buyi 1, eni v, kalinligi

(232- a rasm). Donni eniga karab yumalok kuzli (232- v rasm), kalinligi buyicha kuzlari turburchak shaklidagi (232-b rasm) Kalvirlarda tozalanaadi, uzunligiga karab esa trierlarda saralanadi.

Donni galvir yordamida tozalash uchun uning ustiga tushayotgan aralashma galvir yuzasiga nisbatan siljib xarakatlanishi kerak, aks xolda don galvir kuzidan utmaydi. Shu sababli galvir, albatta, tebranma xarakat kilishi kerak. Don uzunligi buyicha silindr simon

trierlarda saralanadi. Trierlar ich tomonida uyachalari bulgan uzluksiz aylanuvchan silindr dan iborat (233- rasm).

Aylanayotgan silindrning bosh kismidan saralanayotgan don uning ichiga tushadi. Agar donning uzunligi uyacha diametridan kichik bulsa, u uyacha ichiga tushgan xolda silindr bilan birgalikda ma'lum balandlikka kutarilib, keyin uz ogirligi bilan pastga, ya'ni,

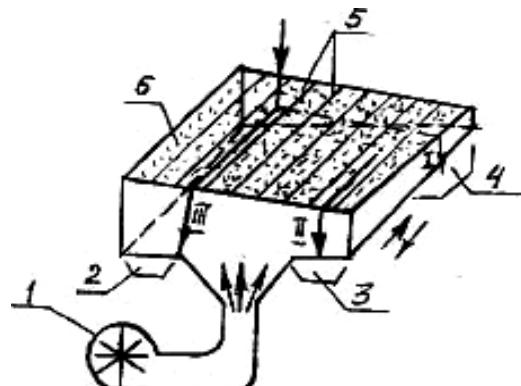
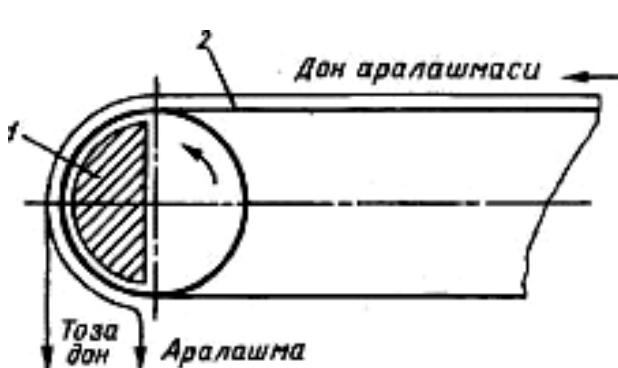
nov 3 ga tushadi. Uyachaga sigmagan don esa silindr kiya urnatilganligi sababli, uning kuyi tomoniga siljib borib tushib ketadi. Kupinchalarga ikki xil: uzun va kalta aralashmalarni ajratadigan trierlar birgalikda urnatiladi. Birinchisining uyachalari don uruglari uzunligi buyicha tulik sigadigan diametrda uylgan. Trier aylanganda uyachalarga tushgan uruglik donning xammasi kutarilib novga tashlansa, suli urugi va boshka uzun aralashmalar silindrning ikkinchi chetigacha siljib borib, chikib ketadi.

Tozalanayotgan donning tarkibidagi zarrachalar xar xil aerodinamik xususiyatga ega bulgani sababli, ular maxsus aspiratsion kanallarida ventilyator xosil kilayotgan xavo okimi ta'sirida bulaklarga ajratilib tozalanadi.

Donni shakliga kura kuzlari uchburchak kurinishida bulgan galvirda (234- rasm), vintsimon separatorlarda (235- rasm), kiya urnatilgan turli shakldagi novlarda tozalanadi (236- rasm).

Ba'zi ekinlarning uruglariga, odatda, aralashib koladigan begona utlarning urugi uzining ulchamlari, shamolda uchuvchanligi va boshka xususiyatlariga karab, deyarli asosiy ekin urularidan fark kilmaydi. Bunday xollarda don sirtining gadir-budurligidan foydalanib tozalanadi. Masalan, beda uruidan sarik pe-

chak uruini ajratish uchun tozalanadigan uruglar aralashmasiga magnitga tortiladigan metall kukun korishtiriladi, sarik pechak urugi gadir-budur bulganligi sababli, unga metall kukuni yopishib koladi va u aralashmani tagiga magnit 1 urnatilgan tasmasimon transportyor 2 da xarakatlantiriladi, natijada, urug magnit tomoniga burilib ajraladi (237-rasm).

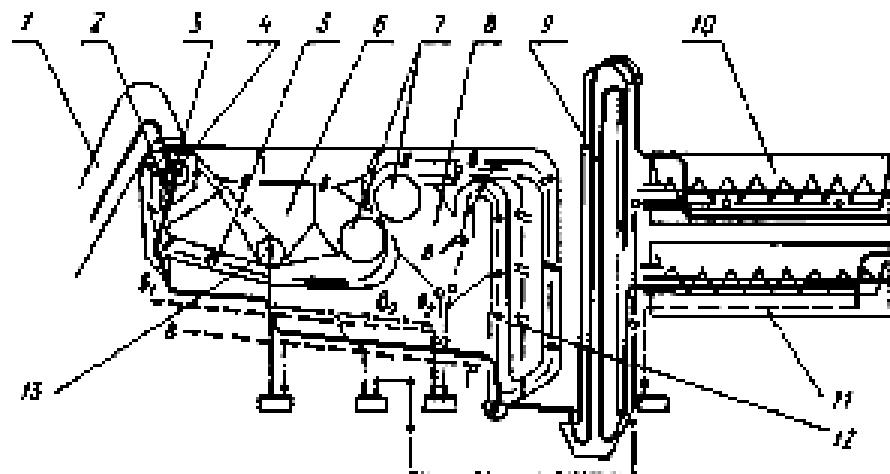
Uruglik don solishtirma ogirligiga karab pnevmatik saralash stolida saralanadi. Galvir va trierda tozalangan uruglik ichidan sifati pastrok tuk bulmagan don saralash stolida ajratiladi (238-rasm). Stolning diagonalni buyicha kiya urnatilgan galvirsimon yuza tebranma xarakatlanadi, uning ustiga solingen uruglik tagidan (stol yuzasidagi teshiklardan) ventilyator orkali xavo puflanib uruglarni sakratadi. Tebranish va sakrash ta'sirida solishtirma ogirligi kamroq bulgan uruglar kalkib, don katlamining ustiga chikib, 2- va 3- novga tushadi. Eng tuk donlar tagida kolib 4- novga tushadi.

2. Don tozalash mashinalari

Donni tozalash va saralash mashinalarining turlari juda kup bulib, kuyida bevosita kombayndan chikkan yoki dastlabki tozalashdan utgan don maxsulotlarini tozalaydigan mashinaning ish tartibi keltirilgan (239- rasm).

Mashina, asosan, kirgichli transportyor-ta'minlagichdan, xavo yordamida tozalash kismidan, galvirlar tuplamidan, silindrik trierlar va don uzatish elevatoridan tashkil topgan.

Transportyor-ta'minlagich 1 uz kirgichlari bilan xirmondag'i don uyumidan oz-ozdan donni erdan yukoriga — mashinaning taksimlovchi shnegi 3 ustiga kutarib uzlusiz tukib turadi. Shnek 3 donni mashinaning kengligi buyicha bir tekis taksimlab, xavo yordamida tozalaydigan birinchi aspiratsion kanal 5 ga tushiradi. Tozalanayotgan don kanaldan utayotganida ventilyator yukoriga xaydayotgan xavo okimi yordamida engil kushindilar uchib tindirgich 6 ga tushadi. Sharoitga karab, tunuka tusikchalar yordamida xavo okimi tezligini uzgartirish mumkin. Agar xavo okimining tezligi me'yordan kuprok bulsa, tindirgichga puch donlar bilan birgalikda tuk donlar xam uchib tushadi. Tezlik kichik bulsa, B1 galvirga engil kushindilar tushib tozalash kiyinlashadi.

ШАРГИИ БЕЛГИЛАР:

— тозаланувган маҳсулот;	— ♂ — ҳабо охими;
— — маҳбоб аралашнолар;	— « — ажаси аралашнолар
— « — ўзирин аралашнолар;	— □ — лүнг дон;
— — — ўзун аралашнолар;	— △ — чане тұғын;
— * — кимсек аралашнолар;	

Aspiratsion kanaldan utib, engil kushindilardan xoli bulgan don yukorigi B1 galvirga tushadi. Tebranayotgan va kiya urning B1 galviri kelayotgan donni uzaro teng ikkiga ajratadi. Yirik kismi B2 galvirga utib elanadi.

Asosiy don va mayda, ammo ogir, kushindilar B2 galvir kuzlaridan utib, uning tagidagi G galvirga tushadi, yirik kushindilar esa B2 galvirining yuzasidan uchinchi chikish noviga tushadi. Donning B1 galvirdan utgan kismi pastdag'i V galvir ustiga tushib elanadi va ogir mayda kushindilardan tozalanib G galvirga uzatiladi. G galvirda B2 va V lardan kelgan maxsulotlar kushilib birgalikda elanadi va mayda donlar galvir kuzidan utib ikkinchi chikish noviga tushadi. G galvirda kolib tozalangan yirik donlar ikkinchi aspiratsion kanal 12 ga tushib, takroran engil kushindilardan xoli buladi va elevator yordamida silindrsimon trier 10 ga yuboriladi. Agar don ypyglik uchun tayyorlanayotgan bulsa, trierlarda kushimcha tozalanib, kiska va uzun kushindilardan ajratiladi. Ozik-ovkat uchun tozalanayotgan bulsa, trierlar ishlatilmaydi.

3. Don tozalashning nazariy asoslari

Aralashmadan vertikal yunalishdagi xavo okimi yordamida donni ajratib olish, uning tarkibidagi kushindilar va donning aerodinamik xususiyatlariga asoslangan bulib, bunda ikkita kursatkich e'tiborga olinadi:

- donning muallaklik (kritik) tezligi VM;
- uchuvchanlik (paruslik) koeffitsienti K.

Xavo vertikal okimining tezligi V_x muallaklik tezlik V_m ga teng bulsa, okim ichiga urnatilgan don yoki biror jism, pastga yoki yukoriga xarakatlanmasdan, joyida kalkib turadi. Don aralashmasidan ayrim kushindilarni uchirib olib ketishi uchun xavoning tezligi V_x ularning muallaklik tezligi VM dan katta bulishi kerak. Xavo okimidagi jismga shamolning bosim kuchi R ta'sir etadi:

$$R = qpxS(V_x - V_m)2, \quad (165)$$

bu erda, q — xavoning karshilik koeffitsienti, uning mikdori, jismning shakli, sirt xolati va xavoning tezligiga boglik bulib, u tajriba asosida aniklanadi.

(bugdoy uchun $q \approx 0,18...0,26$, suli uchun $q \approx 0,011...0,15$);

p_x — xavoning zichligi ($p_x \approx 1,2 \text{ kgG}^{-1}\text{m}^3$).

S — jism

Midel kesimining yuzasi, m^2 (Midel kesimi deganda, jismning xavo okimiga perpendikulyar bulgan tekislikka tushirilgan proektsiyasi tushuniladi). Donning ogirlik kuchi aerodinamik bosim R ga teskarli yunalgan. Agar $G > R$ bulsa, don pastga tusha boshlaydi, $G = R$ bulsa, don muallak xolatda buladi. $G = R$ bulishini ta'minlaydigan V muallaklik (kritik) V_m tezlik deb ataladi va kuyidagi ifoda yordamida aniklanishi mumkin:

$$V_m = \sqrt{\frac{G}{qp_x S}}, \text{ m/c}, \quad (166)$$

(166) formuladagi q va S mikdorlarni anik topish kiyin bulganligi sababli, amalda V_m mikdor tajriba asosida ulchab aniklanadi.

Uchuvchanlik (paruslik) koeffitsienti Ku esa xisoblab topiladi:

$$K_p = \frac{9,81}{V_m^2}.$$

Donni tozalashning keng tarkalgan usullaridan yana biri — turli shakldagi kuzga ega bulgan galvirlarda elashdir. Galvir kuzidan don elanib utishi uchun kuyidagi ikkita shart bajarilishi kerak:

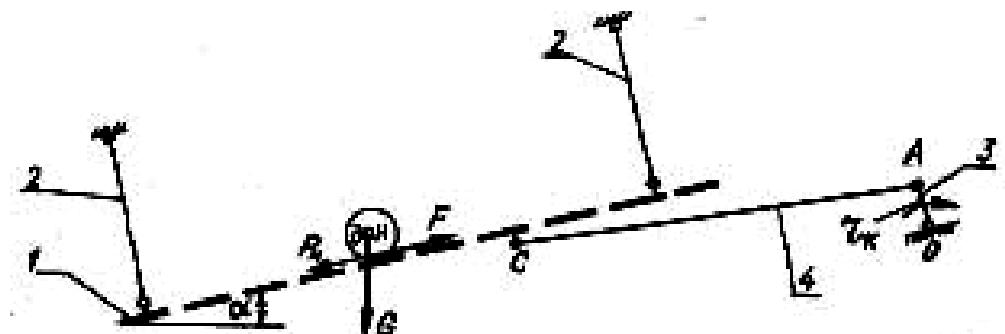
1. Galvir kuzining kattaligi shunday tanlanishi kerakki, unga don tegishli ulchami buyicha (eni yoki kalinligi) bemalol sigadigan bulishi kerak.

2. Don galvir yuzasiga nisbatan ma'lum tezlikda xarakatlanishi kerak.

Galvir 1 gorizontga (burchagi ostida kiya urnatilib, (240- rasm) tortki 2 ga osilgan buladi. Galvirni radiusi rk bulgan krivoship 3 va uzunligi 1 bulgan shatun 4 tebranma

xarakatga keltiradi. Texnologik jarayon davomida galvir ustidagi donga ogirlilik kuchi G, ishkalanish kuchi F va inertsiya kuchi Ri lar ta'sir kiladi. Galvirning engashish burchagi kichik bulgani uchun kabul kilinsa,

G qmg, F q mgf va Ri q ma ga teng buladi.

Bu erda, m — donning massasi, kg; g q 9,81 mG` s²;

f — don va galvir yuzasi orasidagi ishkalanish koeffitsienti;

a — donning nisbiy xarakatdagi tezlanishi, mG` s².

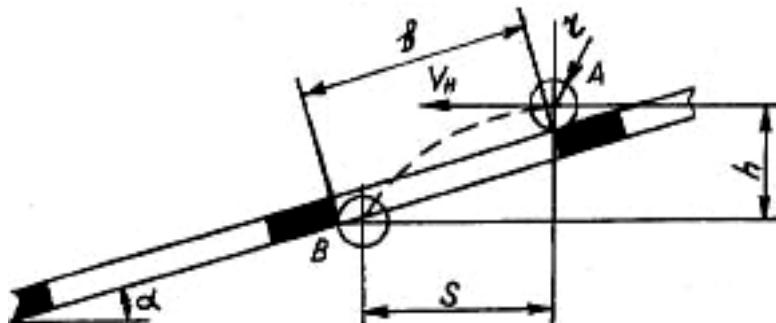
Don galvir yuzasida nisbiy xarakatlanishi uchun $R_i > F$ yoki $a > g f$ bulishi kerak. Demak, don bilan galvir orasida ishkalanish kamrok bulsa, galvir yuzasida donning xarakatlanishi osonlashadi. Shu sababli, galvir sirtini zanglashdan va yopishkok modda bilan chirklanishdan doimo saklamok zarur.

Shartga kura aq o bulsa, galvir shatunning S nuktasiga uxshash xarakatlanadi. Krivoship radiusi r shatun uzunligi 1 dan 15 ... 25 marta kichik bulganligi va krivoshipni tezlikda aylanayotgani e'tiborga olinsa, galvirdagi nukta t vakt ichida S qrk(1-sos(t) yulini V q q rkwsina tezlik va a q q rkw2cosat tezlanish bilan bosib utadi. Xavo karshiligi xisobga olinmasa, galvir sirtiga nisbatan donning siljishi, yukorida kayd etilgan shart ($R_i > F$) ni vujudga keltirish uchun, ya'ni $ma > mgf$ bulishi kerak.

Tezlanish a ning kiymati e'tiborga olinsa, $rkw2cosat > gf$ buladi. Krivoshipning t q 0 yoki t q 1800 xolatlarida cosat q 1 ga teng bulganligi sababli a maksimal kiymatga ega buladi.

Demak, amaxq $rkw2$ xolatida $rkw2 > gf$ ta'minlash uchun krivoshipning burchak tezligi tayinlanmasligi kerak. ýalvirni xarakatga keltirayotgan krivoshipning r kursatkichlariga karab aniklanadigan $rkw2G'9,81$ q K galvir „kinematik rejimining kursatkichi“ deb ataladi ($Kq0,12...0,18$).

Kinematik rejimining kursatkichini tayinlashda donni galvir yuzasidagi nisbiy xarakat tezligi V_n ma'lum mikdordan oshmasligini kuzda tutish kerak. Don kiya urnatilgan galvir ustida (241-rasm) xarakatlanib, uning kuziga tugri kelganda, A nuktadan boshlangich tezlik V_n bilan erkin tusha boshlaydi.

Agar V_n me'yoridan ortib ketsa, don v kenglikdagi galvir kuziga tusha olmay, undan sakrab utib ketadi, natijada elanmaydi. Don galvir kuzining V nuktasidan yukorirok joylariga urilsa, pastga tushmasdan orkasiga kaytib ketishi mumkin. Shu sababli, V nukta donning galvir kuzidan utishiga joiz bulgan chegara xisoblanadi.

Don radiusini r ga teng bulgan yumalok jism deb kabul kilinsa, u erkin tushishida gorizontal yunalishda S , vertikal yunalishda h yullarni bosib utadi:

$$\begin{aligned} S &= \theta \cos \alpha - r = V_n t, \\ h &= \theta \sin \alpha + r = gt^2/2 \end{aligned} \quad (167)$$

(167) tenglamadan:

$$V_n \leq (\theta \cos \alpha - r) \sqrt{\frac{2(\theta \sin \alpha + r)}{g}} \quad (168)$$

(168) formuladan kuzning kengligi v kancha katta bulsa, V_n ni kuprok tayinlash mumkin. Don yirikrok bulsa V_n ni kamaytirish kerak (bugdoy tozalashda V_n q 0,35 – 0,45 mG's) buladi.

3. Методик қисм.

3.1. Дарс режаси

1. Дарс мавзуси. КХК ларда дон тозалаш машиналари мавзусини ўқитишида интерфаол усулдан фойдаланиш

3.2. Дарсда тутилган таълимий ва тарбиявий мақсадлар

Дон тозалаш машиналарининг тузилиши, ишлаши ва вазифаси ҳамда донни саралаш триерларининг турлари билан таништириш ҳамда уларнинг қисмларини жойлашишини тушунтиришдан иборат.

Тарбиявий мақсади. КХК ларда дон тозалаш машиналари мавзусини ўқитишида интерфаол усулидан фойдаланишни шакллантириш.

Ривожлантириш мақсади. Ўқувчиларни дон тозалаш машиналари мавзусини ишлаш принципи ва унга қўйилган талаблар бўйича билимларини чуқурлаштиришни ривожлантириш.

Дарснинг тури. Янги билимларни ўрганиш

Ажратилган вақт 6 соат.

Дарснинг ўтиш жойи. Қишлоқ хўжалик машиналари хонаси.

Дарснинг жиҳозланиши.

1.Плакатлар: Дон тозалашмашиналари.

2.Дон тозалаш машинаси қисмлари.

3. Дон тозалаш машинасининг иш жараёнини акс эттирувчи мултимедиали дарслиги

3.3. Ўқув натижалари.

Ўқувчиларнинг ўзлаштириш сифатини баҳолашни қўйидаги усуллари ва мезонлари мавжуд: холисона баҳолаш; билимни баҳолаш ишончлилиги; валидлик; оғзаки назорат; ёзма назорат; тестлар воситасида билимларни назорат қилишдир.

Холисона баҳо уни ўқитаётган шахсга боғлиқ бўлмайди, у талабалар билимини давлат таълим стандартига мувофиқлигини акс эттириши керак. Бошқача қилиб айтганда, айрим бир масалани баҳолашда бир неча ўқитувчининг ягона бир натижани белгилашидир.

Холисликни таъминлаш учун бир неча босқичларни ўзаро мувофиқлаштириш зарур. Баҳолашни холисона амалга ошириш, маълумотларни холисона қайта ишлаш, натижаларини холисона талқин қилиш шулар жумласидандир.

Педагогикада «Ўлчаш» атамаси янги бўлиб, билимни баҳолашга ўлчаш деб қаралади, бунда таълим натижаси маълум бир сон билан белгиланади.

Баҳолашни, яъни ўлчашни холисона ўтказиш ҳар бир талаба бир хил шароитда бир хил синовдан ўтишини талаб этади.

Маълумотларни холисона қайта ишлаш деганда, барча педагоглар томонидан бир хил кўлланиладиган аниқ мезонлар назарда тутилади.

Тест натижасини компютер воситасида қайта ишлаш холисликни таъминлайди, ягона дастурий таъминот асосида амалга оширилади. Натижаларни холисона талқин қилишга эришиш учун бир неча педагог қўйилган баҳо юзасидан фикр билдириши лозим. Компютер воситасидаги талқин холисона бўлиб, айнан бир хил узвий алоқалар белгиланади.

Илмий педагогикада холисликдан ташқари, яъни «ишиончлилик» ва «валидлик» каби услубий меъёрлар ҳам мавжуд./10/

Билимни баҳолаш ишончлилиги-педагог ўлчовининг аниқлик даражасидир. Агар қайта синовлар натижасида айнан бир хил натижалар қайд этилса, баҳолаш усули ишончли ҳисобланади.

Оғзаки назоратни афзаллиги шундаки, ўқитувчи ва талаба орасида жонли мулоқот бўлади, талаба ўз фикрини оғзаки баён қилишни ўрганади, билимларни чуқурроқ текшири мақсадида қўшимча саволлардан фойдаланиш мумкин. Талабанинг оғзаки жавобга тайёргарлик кўриш жараёни уни фаол ақлий фаолияти билан боғлиқ бўлади. Яхши тайёргарлик кўрган талаба ўз билимларини, ақлий қобилятини намойиш эта олади. Агар ўқитувчида талабанинг билим даражаси борасида баъзи шубҳалар туғилса, қўшимча саволлар бериш орқали уни бартараф қилиш имкони бор. Шу билан бирга оғзаки назоратда, маълум даражада, ўқитувчи шахсияти ҳам акс этади. Хорижий тадқиқотларда таъкидланишича, «икки педагог бир-бирига боғлиқ бўлмаган ҳолда, айнан бир ўқувчини маълум бир фан соҳаси бўйича, айнан бир таълим мақсади асосида синовдан ўтказганда, баҳолар 40-60 фоиз ҳоллардагина бир хил бўлади». Айнан бир талаба билимини битта ўқитувчи юқори баҳоласа, иккинчиси паст баҳолаган.

Шундай қилиб, оғзаки ва ёзма синов натижалари баъзан субъектив бўлади. Талаба баҳоси, одатда, факат унинг билим даражасигагина боғлиқ эмас. Ўқитувчи ўз фаолиятида одатда гуруҳнинг ўртacha ўзлаштириш даражасини инобатга олади, шунинг учун билим даражаси паст бўлган синфларда баҳо нисбатан баландроқ, билим даражаси кучли синфларда нисбатан пастроқ бўлади.

Ёзма назорат ўқув материалини ўзлаштириш даражасини ҳужжатлар асосида аниқлаш имконини беради, ўқувчилар эса, ўз фикр-мулоҳазаларини ёзма баён қилиш тажрибасига эга бўладилар. Ёзма ишни бажариш жараёни тафаккурни юқори даражаларини ривожлантирувчи кучли омилдир. Иккита ёки учта холис эксперталар ёрдамида, аниқ мезонлар маълум бўлганда, холисона баҳога ниҳоятда яқин бўлган натижани аниқлаш мумкин.

Умуман олганда, билим савиясини оғзаки ва ёзма назорат қилиш етарли даражада технологик эмас, бу усувлар ўқув фаолиятидаги энг қийин ва қизиқарсиз усувлардандир.

Сўнги йилларда илмий педагогикада холисона баҳолаш, оғзаки ва ёзма назорат валидлигини ошириш усувлари ишлаб чиқилган. Билимларни тест воситасидла назорат қилиш бу икки назорат усулига нисбатан самаралироқдир.

Ўзбекистонда педагогик тестлар биринчи марта 1992 йилда кенг миқёсда қўлланилди, шу йили Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримовнинг Фармонига мувофиқ олий ўқув юртлари абитуриентлари учун тест синовлари ўтказилди. Кейинчалик талабалар билим доирасини аниқлашнинг холисона усули бўлган педагогик тест синовлари таълим тизимида давлат миқёсида қўллаб-куватланди.

Аммо тест синовларини умуман камчиликлардан холи деб бўлмайди. Тест синовларини кўпгина шакллари талабани мустақил равишда жавобларни тайёрлаш тажрибасидан маҳрум этади. Бу синовларда талабани психологик фаолияти «эркин шаклдаги» жавобларидан фарқланади, талабанинг индвидуал томонлари, ақл заковати намоён бўлмайди. Билими синалаётган шахс факт тўғри жавобни танлайди холос.

Талабалар билимини синаш усулларини камчилиги ва афзаликларини кўриб чиқиб, шундай хulosага келинди. Агар тест тўғри ташкил этилса, у талабалар билимини холисона баҳолаш имконини беради, чунки бу баҳо ўқитувчи шахсига боғлиқ бўлмайди. Тўғри бажарилган тест топшириқлари маълум ўлчов даражаси асосида баҳоланади. Шунинг учун ҳам тест топшириқларини аниқ ва холисона педагогик баҳолаш воситаси дейишади. Аммо малакали равишда тузилган сифатли, илмий талабларга асосланган тестгина ана шундай баҳолаш имконини беради.

Ўқувчилар билимини баҳолаш учун , оғзаки савол-жавоб ва ёзма иш учун топшириқлар:

Ўқувчиларни билимини баҳолашда оғзаки сўровлар учун топшириқлар:

1. Donga aralashgan begona o`t urug`lari qanday usullar bilan ajratib olinadi?
2. Don aralashmasi aerodinaik xossalari bo`yicha qanday moslamada ajratiladi?
3. G`alvir tanlash tadbirini aniqlang?
4. Triyer aylanish tezligi qanday ko`rsatkichlar bilan cheklangan?
5. Urug`ning uchuvchanlik (paruslik) koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?
6. G`alvir harakatining tezlanishi qanday ahamiyatga ega?
7. Donning g`alviroq nisbatan harakatni tezligi nega cheklangan bo`ladi?
8. Triyer ishidagi novning holati qanday bo`lishi kerak?
9. Aspiratsion kanaldagi havo oqimini tezligi qanday baholanadi?
10. Donni oziq – ovqat va urug`lik uchun tozalashda qanday farq bor?

Ўқувчиларни билимини баҳолашда ёзма иш учун таянч сўз ва иборалар:

1.Дон тозалаш машинаси. 2.триер. 3. ғалвир 4. Аспирацион каналлар . 5. шнек. 6. элеватор 7.транспортёр

3.4. Дарснинг жиҳозланиши

Ўқитиши усуллари деганда, ўқитувчи ва ўқувчининг орасида бўладиган, ўқувчиларнинг билим, кўникма ва малакаларини шакллантиришга, уларни меҳнатга, ижодий ишга бўлган қизиқишини шакллантиришга қаратилган биргаликда фаолиятлари тушинилади. «Қишлоқ хўжалик машиналари» фани машғулотларида қўлланиладиган ўқиши услубларини қўйидаги турларга бўлиш мумкин: тушинириш, сўзлаб бериш, маъруза, сухбат, китоб билан ишлаш, Ўрганилаётган обьектларни ва қўргазмали қуролларни намойиш қилиш, кино ва диафилмларни кўрсатиш, ЭҲМ да фанни электрон дарслкларидан фойдаланиш, ўқувчиларни мустақил кузатишлари, амалий ишлари ва бошқалар. Ўқувчиларни билим, кўникма ва малакаларини текширишда жорий, кузатиш, оғзаки ва ёзма текшириш, амалий топшириқларни бажаришни кузатиш асосий ҳисобланади. /11/

Ўқувчиларнинг билимларини шакллантиришни оғзаки усулини кўриб чиқамиз:

1. Ҳикоя-бунда Қишлоқ хўжалик машиналарини яратилиш тарихи, унинг асосчилари, Қишлоқ хўжалик машиналарига техник хизмат кўрсатиш ва таъмирлаш бўйича чилангар уста ва ҳайдовчилар тайёрлашда фаннинг аҳамияти, илфор фермер хўжаликлари тажрибалари ҳақида сўзлаб берилади. Бунда қўргазмали қуроллар ва деталлардан фойдаланиш лозим.

2. Тушинтириш- бунда у ёки бу мавзу юзасидан назарий билимлар берилади, далиллар асосида маълумотлар ёритилади, тушинтирилади, умумлаштирилади ва хулоса қилинади.

3. Ўқув материалини оғзаки ёритишга бир қатор талаблар қўйилади. Булар материал мазмунини ҳақиқатлиги, далилларни тўғрилиги, англаш кетма-кетлиги ва системани ёритиш, ўқитувчини сўзлаш маданияти, ўқитувчини дикқатини доимий раҳбарликка, янги ўқув материалларини ўқувчиларга етказишига ва ҳаётий тажрибаларига боғлиқлиги.

4. Суҳбат-ўқувчиларни фан асослари билан таниширишда, кривошип- шатун механизмига таъсир этувчи динамик омилини ҳисоблашни ўргатишда, янги ўқув материалларини ўргатишда ва у билан боғлашда, ўтилган материалларни тақорорлашда, ўқувчилар билимини текширишда ва баҳолашда қўлланилади. Суҳбат давомида ўқитувчи ўқувчиларга савол бериб улар берган жавобларни эшишиб боради, ҳамда берилган жавоб хатоларини тўғрилайди. Маълумотларни умумлаштиради ва ўқувчилар жавобларига якун ясади. Суҳбатни яхши ўтишига ўқитувчи томонидан тузилган саволларни сифати катта таъсир кўрсатади.

«Дон тозалашмашиналари» мавзусини ўқитишда ҳар бир ўқувчига якка тартибда муносабатда бўлиш тамойилларини қўллаш хусусиятлари.

Махсус техника фанлари бўйича дарсларга тайёргарлик кўришда дидактик тамойил талабларини ҳисобга олиш зарур. Ўқитувчи ўқитиш қонуниятларини билиши эмас, балки уларни амалга ошириш учун қулай шароитлар яратиши ҳам муҳимдир. Бунга ўқув жараёнини ташкил этишда ўқитишнинг асосий қоидаларига таяниш кераклигини анлаган тақдирдагина эришиш мумкин. Бу қоидалар дидактикада ўқитиш тамойиллари ёки дидактик тамойиллар деб аталади. Ўқитувчи ўқувчиларга дон тозалаш машиналари мавзусини ўқитишда, дон тозалаш машиналарининг тузилиши, ишлаши ва вазифаси, уларнинг қисмларини ўргатиш. Ўқувчиларга дон тозалаш машиналарининг тузилиши, ишлаши ва унинг қисмлари ҳамда фан ва техника ютуқлари, олимлар ва етакчи муҳандисларни хизматлари ҳақида маълумотларни бериб бориш лозим. Ҳар бир ўқувчига якка тартибда муносабатда бўлиш тамойили, ўқувчиларни ҳар томонлама ўрганишини, уларга ўз вақтида ёрдам беришни, уларни ташаббускорлигини ва ижодий қобилятини намоён бўладиган шароит яратишини талаб қиласи. Дарс жихозларига юқори даражада эътибор бериш керак. Дарсни жихозлашда асосан кўргазмали қуроллар, макетлар, дон тозалаш машиналари ҳамда ишчи қисмлари электрон дарслик бўлиши керак. Кўргазмали қуролларда асосан дон тозалаш машиналари қисмлари уларни жойлашиши берилган бўлиши керак.

3.5. Мавзуни ўрганиш учун асосий ва қўшимча адабиётлар

«Дон тозалаш машиналари» мавзусини дарс материали ўзбек тилида чоп этилган адабиёт мавжуд, бироқ бу адабиётда берилган материаллар қисқадир. Шу сабабли дастурда келтирилган мавзуни мазмунни ва таркибидан келиб чиқкан ҳолда куйидаги адабиётлардан фойдаланиш мумкин:

1. М. Шоумарова Қишлоқ хўжалиги машиналари. Дарслик. Наманганд 2002 й / /

2. Ф.М. Маматов Қишлоқ хўжалик машиналари. Фан нашриёти. Тошкент 2007 й./ /
3. М. Шоумарова. Т. Абдуллаев Қишлоқ хўжалиги машиналари. Дарслик. Ўқитувчи. Тошкент 2009 й / /
4. F.Пайзиев, А.Нуриддинов Қишлоқ хўжалиги машиналари Маъruzalар матни. Наманган 2011й. / /
5. F.Пайзиев, А.Нуриддинов Қишлоқ хўжалиги машиналари Ўқув- услубий мажмуа. Наманган 2011 й / /
6. F.Пайзиев, А.Нуриддинов Қишлоқ хўжалиги машиналари Таълим технологияси. Наманган 2011й. / /

Юқорида келтирилган адабиётларда «Дон тозалаш машиналарининг вазифаси, тузилиши ва ишлаши ҳамда қисмларини ўзаро жойлашиши ҳақида маълумотлар берилган. Бу адабиётдан дарс ўтиш жараёнида тўла фойдаланилса бўлади, бироқ бу адабиётда ушбу мавзуни илғор педагогик технологиялар асосида ўқитиш, таълим технологияси тизимлари ҳамда ўқитишнинг янги ўзига хос усувлари тўғрисида маълумотлар берилмаган.

Дарснинг техник таъминотида дон тозалаш машиналарининг плакати ва стендидан фойдаланилади.

Кўргазмали курол сифатида мавзуни ёритиб берувчи слайдлардан иборат бўлган таълим технологиясидан фойдаланилади.

3.6. Мавзунинг структурали-мантиқий схемаси

Бу қисмда мавзунинг асосий тушунчалари келтирилади. Бу тушунчаларни билиб олиш учун базавий маълумотларни берувчи фанлар мавзулар билан боғлиқлиги бу тушунчаларни кейин ўқитиладиган фанлар ва мавзулар учун аҳамияти ўзаро боғлиқликда ёритилади. Мавзуда учрайдиган дон тозалаш машиналарининг қисмлари қўйидаги фанлар орқали ўрганилади. Бу фанларни ўрганиш давомида дон тозалаш машиналарининг қисмлари, ишлаши, тузилиши қонунларини ўрганади.

Талабалар мавзуни ўрганишда биринчи босқичда дон тозалаш машиналари тўғрисида маълумот олсалар, иккинчи босқичда дон тозалаш машиналарининг қисмларини вазифаси ва ишлаши ҳақида тўла маълумот оладилар.

3.7. Дарснинг ташкил қилиш

Бу бўлимда дарснинг таркибий қисмлари уларнинг мазмун моҳияти, мақсади ва ўзаро боғлиқлиги учун вақт тақсимоти жадвали келтирилади. Янги материални ўрганиш дарсида экишдан олдин ерни текислаш технологияси мавзусига оид дарс режасини наъмуна сифатида келтирамиз./13/

Дарс мавзуси Дон тозалаш машиналари

Дарснинг мақсади: Ўқувчиларга дон тозалаш машиналарининг тузилиши, ишлаши ва вазифасини тушунтиришдан иборат.

Дарс усули: Хикоя қилиш, тушунтириш ва техник жиҳатдан жиҳозлаш.

Дон тозалаш машиналарининг рангли плакатлари, макетлари ва асосий қисмлари.

Дарснинг бориши.

1. Ташкилий қисм-3 минут: гурух навбатчиси докладини қабул қилиш ва гурух талабалари билан саломлашиш; дарсга қатнашмаган ўқувчиларни гурух журналига қайд қилиш

2. Ўқувчилар билимларини текшириш-10 минут. Бунда ўқувчиларга қўйидаги савол ва топшириқлар бериш мумкин:

1. Donga aralashgan begona o`t urug`lari qanday usullar bilan ajratib olinadi?
2. Don aralashmasi aerodinaik xossalari bo`yicha qanday moslamada ajratiladi?
3. G`alvir tanlash tadbirini aniqlang?
4. Triyer aylanish tezligi qanday ko`rsatkichlar bilan cheklangan?
5. Urug`ning uchuvchanlik (paruslik) koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?
6. G`alvir harakatining tezlanishi qanday ahamiyatga ega?
7. Donning g`alvirga nisbatan harakatni tezligi nega cheklangan bo`ladi?
8. Triyer ishidagi novning holati qanday bo`lishi kerak?
9. Aspiratsion kanaldagi havo oqimini tezligi qanday baholanadi?

3. Ўқувчиларни илмий фаолиятини сабаблар, мустақил ишлаш учун дарс мавзуси ва топшириқни маълум қилиш -7 минут.

Ўқувчиларда фаол билиш фаолиятини шакллантириш ҳамда билимларини нафақат тўлиқ бўлишига, балки ўтилган мавзуларни тушинишга бўлган қизиқишини кучайтириш зарур. Бу билимларни чуқур ўзлаштириш учун шарт-шароитлар ва кейинчалик мустақил равишда билим эгаллашга имконият яратади. Ўқувчиларни билим олишга муносабатлари кўп жиҳатдан юқорида таъкидланган сабабларга боғлиқдир. Чунончи, агар ўқувчиларда таълим олишга бўлган қобилият ривожланган ва билимларни эгаллашга бўлган муносабат ижобий бўлса, улар ўқув материалини пухта ўзлаштирадилар.

Ўқитувчи мавзуни маълум қиласи ва кириш сухбати ўтказади. Бунда ўқитувчи ўқувчилар ёрдамида плакат ва кўргазмали қуроллар бўйича қривошип- шатун механизми қандай ўрин тутади, вазифаси, тузилиши, ишлаши, конструктив хусусиятлари, ишлаш принципи, учрайдиган носозликлар ва уларни бартараф этиш усуллари ҳакида гапириб беради. Сўнгра ўқитувчи бевосита ушбу машғулот мавзусига ўтади.

1. Янги материал билан дастлабки таништириш жараёнида унинг ўқувчилар томонидан идрок этилиши ва ўзлаштириши -40 минут.

Янги материални баён қилишда ўқувчиларни фаоллаштириш учун ўқитувчи қўйидаги саволлардан фойдаланиши мумкин:

- Urug`ning uchuvchanlik (paruslik) koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?
- G`alvir harakatining tezlanishi qanday ahamiyatga ega?
- Donning g`alvirga nisbatan harakatni tezligi nega cheklangan bo`ladi?
- Triyer ishidagi novning holati qanday bo`lishi kerak?
- Aspiratsion kanaldagi havo oqimini tezligi qanday baholanadi?

Сухбат жараёнида ўқитувчи ўқувчиларнинг жавобларини таҳлил қиласи.

5. Ўрганилган материални ҳамда илгари ўзлаштирилган билимларни умумлаштириш ва системалаш -10 минут.

Тушинтирилган материални мустаҳкамлаш учун ўқитувчи ўқувчиларга қуидаги саволларга жавоб беришни таклиф қиласди:

1. Urug`ning uchuvchanlik (paruslik) koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?
2. G`alvir harakatining tezlanishi qanday ahamiyatga ega?
3. Donning g`alviroq nisbatan harakatni tezligi nega cheklangan bo`ladi?
4. Triyer ishidagi novning holati qanday bo`lishi kerak?
5. Aspiratsion kanaldagi havo oqimini tezligi qanday baholanadi?

Дарснинг ташкил қилиш режаси

Т-р	Дарсни ташкил этиш ва уларни режалаштириш	Дарс мазмуни	Ажратилган вақт, мин
1	Дарс мавзуси	Дон тозалашмашиналари	80
2	Дарс мақсади	Ўқувчиларга дон тозалаш машиналарининг тузилиши, ишлиши ва вазифасини тушунтиришдан иборат.	
3	Дарс тури	Янги мавзуни ўрганиш	
4	Дарснинг материал техник жиҳатдан жиҳозлаш	Плакатлар: Дон тозалаш машиналарининг умумий кўриниши, қисмлари. Кўргазмали қурол сифатида мавзуни ёритиб берувчи слайдлардан иборат бўлган таълим технологиясидан фойдаланилади.	
5.	Дарснинг бориши Ташкилий қисм	Гурух талабалари билан саломлашиш, дарсга қатнашмаган ўқувчиларни гурух журналига қайд қилиш	3
6	Ўқувчилар билимини текшириш	Ўқувчилар билимини текширишда ўқувчиларга қуидаги савол ва топшириқлар бериш мумкин: 1. Donga aralashgan begona o`t urug`lari qanday usullar bilan ajratib olinadi? 2. Don aralashmasi aerodinaik xossalari bo`yicha qanday moslamada ajratiladi? 3. G`alvir tanlash tadbirini aniqlang? 4. Triyer aylanish tezligi qanday ko`rsatkichlar bilan cheklangan? 5. Urug`ning uchuvchanlik (paruslik) koeffitsiyenti qanday aniqlanadi? 6. G`alvir harakatining tezlanishi qanday ahamiyatga ega? 7. Donning g`alviroq nisbatan harakatni tezligi nega cheklangan bo`ladi? 8. Triyer ishidagi novning holati qanday bo`lishi kerak? 9. Aspiratsion kanaldagi havo oqimini tezligi qanday baholanadi?	10

7	Дарс мавзуси ва топширик	Ўқитувчи мавзуни маълум қилади ва кириш сухбати ўтказади, бунда ўқитувчи ўқувчилар плакат ва кўргазмали қуроллар ёрдамида дон тозалаш машиналарининг тузилиши, ишлаши ва вазифаси ва қисмларини жойлашиши ҳақида гапириб беради.	7
8	Янги материал билан таништириш	Янги материални баён қилиш. Ўқувчиларни фаоллаштириш учун ўқитувчи қўйидаги саволлардан фойдаланиши мумкин: <ul style="list-style-type: none">• Urug`ning uchuvchanlik (paruslik) koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?• G`alvir harakatining tezlanishi qanday ahamiyatga ega?• Donning g`alviroq nisbatan harakatni tezligi nega cheklangan bo`ladi?• Triyer ishidagi novning holati qanday bo`lishi kerak?• Aspiratsion kanaldagi havo oqimini tezligi qanday baholanadi?	40
9	Ўтилган материални мустаҳкамлаш	Материални мустаҳкамлаш учун қўйидаги саволларга жавоб беришни таклиф қилади: . <ol style="list-style-type: none">1. Urug`ning uchuvchanlik (paruslik) koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?2. G`alvir harakatining tezlanishi qanday ahamiyatga ega?3. Donning g`alviroq nisbatan harakatni tezligi nega cheklangan bo`ladi?4. Triyer ishidagi novning holati qanday bo`lishi kerak?5. Aspiratsion kanaldagi havo oqimini tezligi qanday baholanadi?	10
10	Дарсни якунлаш	Дарсга якун ясалади ва айрим талабаларнинг ушбу мавзуни ўзлаштириши бўйича билимини баҳоланади.	5
11	Уй вазифасини маълум қилиш	Уй вазифасини дарсликдан боб ва бетлари кўрсатилади ва уни бажаришни тушунтирилади.	5

3.8. Мавзуни ўқитиш методлари ва уларни таҳлили

Ҳозирги кунда бутун дунё мутахассислари анъанавий педагогикани танқид қилишда ҳамжиҳатдирлар. Замонавий ўқитишда ҳануз умумий тушунчалар, қоида ва қонуниятлар ўрганиладиган «билимий» ёндашув устивордир. Ўқувчиларнинг реал дунё обьектлари билан ишлаши ҳажми ва мазмуни жиҳатидан жуда кам. Етакчи таълим соҳаларини ўрганиш одатда ўқув маълумотларининг катта ҳажмини ўзлаштириш билан чекланади.

Анъанавий ўқитишининг одатдаги тавсифи бизда ҳам хорижий педагогикада ҳам қуидаги асосий аломатлар билан тавсифланади:

- янги материалнинг деярли ҳаммаси ўқитувчи томонидан оғзаки баён қилинади;
- дарслик асосан мустақил иш учун қўлланилади;
- аудитория машғулотлари пайтида дарсликлар айрим ҳолларда педагог тушунтиришларидан ўқувчилар диққатини бузмаслик мақсадида қўлланилмайди; кўпинча дарслик уйда ҳам қўлланмайди, унинг ўрнини дарс пайтида тузилган конспект босади;
- билимларни текшириш асосан машғулот вақтининг сезиларли қисмини эгаллайдиган шахсий оғзаки сўровлари ҳамда узоқ муддатларда ўтказиладиган назорат ишлари ёрдамида амалга оширилади. Охирги пайтларда объектив тестлар ҳам кенг тарқалди;
- машғулотлар пайтида аксарият ҳолларда ишнинг фронтал усули қўлланади, мустақил ишнинг нисбий миқдори жуда кам.

Ўқитишининг бундай тизимини жиддий камчилиги талабаларнинг машғулотлардаги пассивлиги ва бундан келиб чиқадиган унинг паст самараси. Айрим ўқувчиларнинг фаоллик даражаси жуда паст.

«Кишлоқ хўжалик машиналари» фанида, шунингдек «дон тозалаш машиналари» мавзуси педагогнинг бошқарув фаолияти фақат билимларни қабул қилиб олишни ташкил қилиш билан чекланади ва ўқувчиларнинг олинган билимлардан фойдаланиш маҳорати ва кўникмалари доим ҳам шакллантирилмайди. Бу усулда ўқитиши ўрганилаётган фан усуллари орқали ҳақиқатни ўзлаштиришга эмас, балки фан бўйича информацияни ўзлаштиришга қаратилган. Натижада, ўқувчилар жуда катта ҳажмдаги билимларни эслашларига ва мураккаб материалларни хотира кучига асосланиб эслаб қолишларига тўғри келади. Масалан, дон тозалаш машиналарининг тузилиши, ишлаши, вазифаси ҳамда қандай механизмлардан иборат эканлиги таснифланади ва уларни ўқувчилар ёд олишларига тўғри келади.

Бунинг натижасида ўқувчиларнинг тайёргарлигига қуидаги камчиликлар қайд қилинади: илмий билишни ишонишдан ажратса олмаслик, билим ва ҳақиқат орасидаги муносабатларни тушунмаслик; илмий информациялар турли категориялари: далиллар, гипотезалар, қонунлар ва принциплар, моделлар, назарий хуносалар ва тажриба натижаларининг ишончлилик даражасини ажратса олмаслик; моделлар: назарий тушунтириш, олдиндан кўриш, башорат қилиш орқали фикр юритиш бўйича кўникмалар йўклиги.

Узоқ муддатли тадқиқотлар натижасида ўқув жараёни натижасининг шаклланишини жамлаб аниқлайдиган тўртта бош омил ажратилган:

- 1.Ўқув материали;
- 2.Ташкилий-педагогик таъсир;
- 3.Ўқувчиларнинг ўқишига мойиллиги
- 4.Вақт.

Маълум бир материални касб-хунар коллекларида ўқувчилар томонидан ўзлаштириш даражасини юқори бўлиши, жумладан «Кишлоқ хўжалик машиналари» фанидан дон тозалаш машиналари мавзусини ўқитиши мавжуд ўқув материалларнинг сифатига эмас ўқувчиларнинг ўқишига мойиллигига нисбатан кўпроқ боғлиқ экан.

Таълимнинг мазмуни ва жараёни бўйича малакали мутахассислар гуруҳи ишончли ўқитиши тизимини технологик ёндошувлар асосида лойиҳалаштирилган ва тайёрланган тақдирда ўрта миёна педагог ҳам юқори натижаларга эришиши мумкин.

Технологик ёндашувда ўқув ашёлари аниқ қайд этилган ўқув мақсадига мос ҳолда ишлаб чиқилган, махсус қисмларга (модулларга) ажратилган, ўқув мавзуларини тавсия этишининг муқобил йўлларини кўзда тутади. Ҳар бир қисми тест ва қўшимча тузатишлар киритиш билан ҳамоҳанг бўлади. Ўқув ишлари юқори натижаларга эришишга қаратилган. Бундай йўналтирилганлик машғул бўлиш, мусобақалашшиши ва ўзаро ёрдамлашиш тушунчаларидан холи эмас. Шунинг билан у бутун таълим жараёнига репродуктив кўриниш беради. Шунинг учун ҳам у энг зарурий билим, кўникма ва малакаларни ўргатишда кўпроқ самара беради.

Хозирги пайтда ўқитишининг янги технологияларининг самарадорлигини баҳоловчи тўрт хил мезонлар ишлаб чиқилган. Биринчи - концептуал ва янгилик мезони: таълим технологияси асосида концептуал ва янги психологик, педагогик ва дидактик ғоя қўйилиши керак. Иккинчиси - яхлитлик ва табақалашганлик мезонлари, унда ўқитиши технологияси мақсад, восита, услугуб, ташкилий шарт-шароитлар мажмуаси кўринишида яхлит таълим фаолияти ва амалга оширилиши муайян таълим тизимида таъминланиши зарур.

Учинчи мезони аввалдан белгиланган мақсадларга эришишни такрорланиши ва кафолатланиши билан боғлиқ.

Бунда баъзи бошланғич шартларни ўзгаришини (ўқувчиларнинг тайёргарлик даражаси, педагогик маҳорат ва бошқаларни) инобатга олган ҳолда ўқитиши жараёнини қайта такрорлаш ва кўзланган мақсадни эгаллаш мумкин.

Нихоят ўқитишининг самарадорлик ва сифати мезони, бунда такрорланувчан ўқув жараёни натижасида аниқ кўзланган ва белгиланган сифат ва самара даражасидан паст натижа олинади.

Юқорида келтирилган ёндашувлар асосида дон тозалаш машиналари мавзусини ўқитишида кластер усулидан фойдаланиш мақсадга мувофиқ.

Нихоят ўқитишининг самарадорлик ва сифати мезони, бунда такрорланувчан ўқув жараёни натижасида аниқ кўзланган ва белгиланган сифат ва самара даражасидан паст натижа олинади.

Келтирилган педагогик технологиянинг чекланмаган имкониятларини исботлайди. Ўзбекистон педагогларининг хорижий тажрибалар билан танишуви эгалланган анъана ва маданий таълим даражасини ривожлантирилган янги ёндашувларини ўзлаштиришга туртки бўлади.

Янги педагогик технологиялар самарадорлигини баҳолаш мезонлари асосида таълимга анъанавий ва технологик ёндашувлар орасидаги фарқланишларни умумлаштириш мумкин

3.1-жадвал.

. Машғулот ўтказишга ёндошув варианлари

Анъанавий ёндошув	Технологик ёндошув
1. Педагогнин машғулот ўтказиш режасини ишлаб чиқишига бўлган муносабати қоидага кўра «мажбурман», «зарур»	«хоҳлайман», «Уддалайман» тамойилиги
тамойилларига асосланган расмиятчилик	асосланган ижодиёт
2. Педагогнинг машғулот режасини ишлаб чиқишидаги фаолияти қоидага кўра эътибор ўтиладиган ўку	қоидага кўра эътибор навбатдаги машғулотд

материалини тизимлаш ва таркиби қисмларга ажратишга қаратилган	ўзини фаолиятини ва талаба моделині тасаввурида яратишга қаратилган
3. Педагогнинг машғулот режасини ишлаб ўқув материалини таҳлил қили швасосий ўқув саволларини аниқлаш машғулот режасини тузиш	чиқишдаги устувор психологик фаолияти Навбатдаги машғулотда ўз тафаккурині тасаввур этиш ва талаба ўрнида фикрлаш ўқиши жараёнини ривожланиш йўналишини олдиндан кўра били шва ўқишидан қўзлангани эҳтимолли натижани олдиндан тасаввур этиш

4. Дарс режаси нимани акс эттиради	
Талабаларга бериладиган ахборотни	Педагог ва талабаларнинг дарс жараёнидаги сценарияси
5. Машғулот мАқсадини ифодаланиши	
-педагог берадиган ахборот; - мақсад аниқ белгиланмаган, масалан ривожлантириш ва тушинтириш	-талабаларнинг машғулот охиридаги фаолияти Аниқ белгиланади; -машғулот мақсади унинг охирида талаба ҳатти-ҳаракатини аниқ белгиловчи феълларди ифодаланади, масалан, санайди, танлайди хисоблайди, кўллади
6. Педагог томонидан ўрганувчи усулларнинг талланиши	
қоидага кўра олдин шаклланиб қолгани одатлар бўйича ҳаракат қиласи	Янги, ўргатувчи усулларнинг жуда кўп турлари, эркин фикрлаш имконияти
7. Талабани ўқитиши	
Бу ўқитувчининг вазифаси	Бу, энг аввало талабанинг вазифаси
8. Талабаларнинг ўқув мАқсадларига бўлган ижобий муносабати	
Вужудга келмаслиги ҳам мумкин	Аста-секин шаклланади, бу ўқитувчининг асосий мАқсади бўлиб ҳисобланади
9. Дарс беришдан мўлжал	
Талабаларнинг ўқитувчи бергага ахборотларни эслаб қолиши	Талабаларда аниқ ҳатти ҳаракатни бажариш масаласини ривожлантириш
10. Ўқитувчи томонидан талабани йўналтириб бориш	
Далиллар, қоидалар, тамойиллар ва қонунларни эслаб қолишининг муҳимлигига ва тўпланган тажрибаларни ўзлаштириш таъкидланади	Ўқишига ўрганиш, ижодий фикрлаш, зарур ахборотни топи шва баҳолаб қарор қабул қилишмасалаларини шакллантириш мумкинлиги таъкидланади
11. Машғулотдаги фаоллик	
Ўқитувчи фаол шахс, талаба эса одатдаги суст ва бошқариш обьекти бўлиб ҳисобланади	Ўқитувчи ҳам, талаба ҳам фаол иштирокчидар, бўлиб ҳисобланадилар, фаолият субъект субъект таснифига эга бўлади, яхли педагогик вазиятбошқарув обьекти бўлиб ҳисобланади
12. Талабалар фаолиятини турлари	
Одатдагидек, такрорланувчан, ижодий эмас	Такрорланувчан, репродуктив, самарали ижодий фикрлашни ривожлантириш
13. Талабанинг ақл заковатга оид ихчам тафаккурини шакллантириш	
Кўп ҳолатларда сақиқ қотиб қолган	Тафаккурнинг вариантилиг, бир фикрлаш туридан иккинчисига ўтишнинг осонлиги

14. Талабалр билан қайтувчан алоқани ўрнатилиши	
Онда-сонда, баъзанёки ўрнатилмайди	Тизимни бошқарувчан тизимиға эга
15. Ҳиссий кўтаринкилик, ўқитувчининг кайфияти	
Баъзан сезгилар такрорланади, ҳар доим ҳам ўз ишига қизиқмайди, бунинг оқибатида асабийлик, талабалардаги хушмуомаликни етишмаслиги келиб чиқади	Кўтаринки рух, талабаларга хушмуомалат бўлиш, ўзини рўёбга чиқаришдан мамнум яхосил қилиш
16. Технологик характеристики	
Эскирган, қўл меҳнати, талаб қўйиладиган, самарасиз	Янги педагог талаба фаолияти самарадорлигини оширишга қаратилган
17. Ўқишининг асосий натижалари	
Фаолият намуналарини ўзлаштириш ва аълум далиллардан бўлган ўкуй материалларини хотирада сақлаш	Ахборотни излаб топи шва фаолият намуналаридан мустақил ўзлаштиришга тайёргарлик, шунингдек ўзлаштирилган материаллар доирасидан четга чиқиши

Юқорида келтирилган ёндашувлар асосида «Дон тозалаш машиналари» мавзусини ўқитишида интерфаол усулидан фойдаланиш мақсаддага мувофиқ бўлади.

3.9. Кўргазмали ва дидактик материаллар

Ўкув материалини ўқувчиларга тушинтириш жараёнида ўқитувчилар дидактиканинг энг муҳим принципларидан бири қўргазмали ўқитиши принципини кенг миқёсда қўллайдилар. Кўргазмали ўқитиши принципи муайян ва мавхум тушунчаларнинг муштараклиги тўғрисидаги қоида нуқтаи назаридан ўрганилади.

Кўргазмали ўқитиши принципи ўқитувчини турли хил қўргазмали ўқув куроларидан фойдаланишида ўз ифодасини топади.

«Қишлоқ хўжалик машиналари» фанини ўрганишда ишлатиладиган қўргазмали қуроллар табиий ва тасвирий турларга бўлинади. Табиий қўргазмали қуроллар сифатида, дон тозалаш машиналарининг тузилиши, вазифаси ва ишлашии ҳамда уларнинг турлари бўйича тажриба-амалий ишларни ўтказишда ишлатиладиган асбоб ва мосламалардан фойдаланилади. Ушбу турга махсус тайёрланган моделлар, макетлар, лавҳалар ва стендларни қўшса ҳам бўлади. Табиий қўргазмали қуролларни афзалликлари жуда кўп. Бироқ ушбу қўргазмали қуроллар воситасида ҳамма нарсаларни тўлиқ қўрсатиш имконияти ҳар доим ҳам бўлавермайди. Шунинг учун бу камчиликни тасвирий қўргазмали қуроллардан фойдаланган ҳолда бартараф этиш мумкин.

Тасвирий қўргазмали қуроллар деталларни асл нусхаси жуда катта ёки кичик бўлганда; нарса ёки ҳодисаларни асл қўринишини бевосита кузатиб бўлмагандан дон тозалаш машинасининг электрон бошқариш характеристикаси, допуск ва посадкалар, электр схемалари, электрон бошқариш механизмининг хар бир нуқталари каби тушунчаларни график тарзда ифодалаш талаб этилганда ва бошқа кўплаб ҳолларда ишлатилади.

Тасвирий қўргазмали қуроллар яssi ва ҳажмий турларга бўлинади.

Ясси турдаги тасвирий күргазмали қуролларга деталлар ёки яхлит машинанинг, схема, жадвал, фототранспортларни тасвирлари туширилган плакатлар, синф доскасидаги ёки кодоскоп плёнкасидаги тасвирлар киради.

Хажмий турдаги тасвирий күргазмали қуролларга одатда, асл нусхага нисбатан катталаштирилган ёки кичиклаштирилган ўлчамдаги модел ва макетлар киради.

Синф доскасига чизилган тасвирлар, күргазмали воситалар орасида катта ўринни эгаллади. Синф доскасидан түғри фойдаланиш ўқувчиларга фактларни, ҳодисаларни, диаграммаларни, схемаларни, расмларни, динамик омилни цикллар кетма-кетлиги динамикасидаги жараённи ва ҳоказо түғри тушинишда ва эслаб қолишида ёрдам беради. Янги материални ўрганишда мавзуни номи ва маҳсус терминларни доскага ёзиш лозим.

Айрим терминларни ёки расм қисмини ажратиб күрсатиш учун рангли бўрлардан фойдаланиш керак. Доскага мураккаб бўлмаган расмларни чизиш керак, агарда мураккаб расм тасвирлаш зарурати туғилса уни олдиндан тайёрлаб қўйиш керак. Доскада пала-партиш ёзув ва расмлар бўлмаслиги лозим. Кўргазмали ўқитишдан моҳирона фойдаланиш ўқитиш сифатини оширибина қолмай, балки ўқув вақтидан янада оқилона фойдаланишга имкон беради.

3.10. Дон тозалаш машиналари мавзусини ўқитишда интерфаол усулдан фойдаланиш.

Ҳар бир йўл ва восита ўқитувчи-технolog томонидан, у интилаётган, якуний натижага эришишга кўринарли қўшган ҳиссаси томони билан баҳоланиши зарур. Қоиданинг мақбулигини талқин қила туриб, эътиборни нафақат унга, уни қўллашни назарда тутувчи вазият ёки шароитларга қаратиш зарур. Гап шундаки қоидалар одатда, формула эмас, бошқарув хусусиятга эга бўлади, модомики уларни қўллаш мумкин бўлган, таълим жараёни шароитида айрим ноаниқликлар бор. Бундан ташқари, аввалда шу нарсани ўқув вазиятида қўллаб, муваффақиятга эришган ўқитувчи-амалиётчи ёки ҳаммага маълум бўлган таълим бериш технологиясининг муаллифида, шуни қоидасиз умумлаштиришдаги хатоликлар тарқалган. Моҳият шундаки, барча турли-туманликдан мавжуд шароитда ва ўқув режасида берилган вақтда кўзланаётган натижага эришишни кафолатли таъминлайдиган, сўнгра эса ундан шу шароит учун мос келадиган, таълим бериш технологиясининг - ягона мажмуини лойиҳалаштириш мумкин бўладиган, ахборот, мулоқот ва бошқарувнинг шундай йўл ва воситаларини баҳолаши, фарқлаши ва танлашни уddaлаши муҳим/14/.

Барча таълим ва тарбия ишларини педагогик технология йўлига ўтказиш, мактаб амалиёти педагогик жараёнини ихтиёрий қуриш ва уни амалга оширишдан кескин бурилиши қуйидагиларни англаади:

- унинг ҳар бир қисм ва босқичларининг изчил асосланганлиги (таълим жараёнини тартиблаштириш - батафсил аниқланган ва асосланган, ишларни маълум тартибидан ташкил топган қисмлар - мулоқот, ахборот ва бошқарувнинг йўл ва воситаларини бўлиш орқали мумкин қадар расмиятчилик нуқтаи назаридан расмийлаштирилган);
- якуний натижани ҳаққоний ташхис қила олишга йўналтирилганлигини;
- таълим жараёнига мавжуд шароит ва белгиланган вақт ичida қўйилган таълимий мақсад ҳамда ижобий натижага эришишни таъминлайдиган ишлаб

чиқариш-технологик жараёнининг мукаммал, аниқ йўлга қўйилган, изчил, мувофиқлашган хусусиятини бериш;

➤ унинг самарадорлиги ва инсон имкониятлари (куч, вакт)ни мақбуллаштириш мақсади билан бутун таълим жараёнини бошқарувчанлиги.

Интерфаол методи – бу педагогик стратегия бўлиб, у кўп у кўп вариантили фикрлашни ўрганилаётган тушунчалар ўртасида алоқа ўрнатиш малакаларини ривожлантиради, бирор мавзу бўйича талабаларни эркин ва очиқдан – очиқ фикрлашга ёрдам беради. “Кластер” сўзи ғунча боғлам маъносини англатади. Кластерларга ажратишни даъват, англашва мулоҳаза қилиш босқичларидаги фикрлашни рағбатлантиришучун қўллаш мумкин. Уасосан янги фикрларни уйғотиш, мавжуд билимларга етиб бориш стратегияси бўлиб, муайян мавзу бўйича янгича фикр юритишга чорлайди.

Интерфаол методида талабалар мавзуга оид бўлган барча асосий методларни билиши ва ўрганиши лозим бўлади. Мавзуни тўла ўзлаштириш учун манба сифатида фойдаланади. Интерфаол методининг асосий вазифаси талабаларда мавзуни чуқур ўрганиш ва ўзлаштиришни юқори самарадорлигига эришишни таъминлашдан иборат.

Интерфаол усулубида талабалар мавзуни асосий қисми устида фикр юритадилар ва уни ўзлари фикрлаб чиқиб фикр алмашадилар. Интерфаол методини тажриба асосида ўрганилганда анъанавий ўқитиши услубидан фарқли ўлароқ бу услубда педагогик самарадорлик ошган. Талабаларда мавзуни ўрганиш бўйича қизиқиш ортди ва уни бошқа мавзулар билан боғлиқ томонларини талабалар ўзлаштиришлари осонлашди.

Интерфаол тузиш кетма – кетлиги қўйидагича бўлади:

1. Синф ёзув таҳтаси ўртасига катта қоғоз варағига “калит” сўз ёки гап ёзилади.
2. Сизнинг фикрингизга кўра бу мавзуга тегишли бўлган сўзлар ва гаплар ёзилади.
3. Тушунча ва ғоялар тўғрисида ўзаро боғланишни ўрнатилади.
4. Эслаган варианtlар ҳаммаси ёзилади.

Интерфаол тузишни муайян тушунча ёки ғояни “англаш” фазасида қўллаш мақсадга мувофиқ бўлади. Чунки бунда талаба ўқув материалини нафакат мустакил ва фаол ўзлаштириши, балки ўз тушунчаларини ҳам кузатиб бориши зарур. Асосий тушунча ва муносабатларнинг интерфаол таркибидагилар ўртасида мумкин бўлган боғланишларни аниқлаш тезкор фикр юритишни ривожлантиради, унинг атрофига турлича назар ташлашга мажбур этади.

Сиз таълим беришни технологиялаштириш асосини ўрганишни бошлашингиздан аввал, қўйидаги *маслаҳат ва тавсияларга* эътиборингизни қаратинг.

1. Технологиялаштириш асосида ифодаланган, ва бу билан албатта сиз танишишингиз зарур бўлган қоидалар, шу заҳоти сизга тушуниши бермайди, фақат кўзланаётган мақбул ва самарали натижага эришиш учун нима иш қилиш зарурлигини кўрсатади.

Ҳар бир йўл ва восита ўқитувчи-технолог томонидан, у интилаётган, якуний натижага эришишга кўринарли қўшигани ҳиссаси томони билан баҳоланиши зарур. Қоиданинг мақбуллигини талқин қила туриб, эътиборни нафакат унга, уни кўллашни назарда тутувчи вазият ёки шароитларга қаратиш зарур. Гап шундаки қоидалар одатда, формула эмас, бошқарув хусусиятга эга бўлади, модомики

уларни қўллаш мумкин бўлган, таълим жараёни шароитида айрим ноаниқликлар бор. Бундан ташқари, аввалда шу нарсани ўқув вазиятида қўллаб, муваффақиятга эришган ўқитувчи-амалиётчи ёки ҳаммага маълум бўлган таълим бериш технологясининг муаллифида, шуни қоидасиз умумлаштиришдаги хатоликлар тарқалган. Моҳият шундаки, барча турли-туманликдан мавжуд шароитда ва ўқув режасида берилган вақтда кўзланаётган натижага эришишни кафолатли таъминлайдиган, сўнгра эса ундан шу шароит учун мос келадиган, таълим бериш технологиясининг - ягона мажмуини лойиҳалаштириш мумкин бўладиган, ахборот, мулокот ва бошқарувнинг шундай йўл ва воситаларини баҳолаши, фарқлаши ва танлашни уddyалаши муҳим /14/.

Дидактик воситалари: тушунча ва мазмуни

Дидактик воситалар - ўқув материалини кўргазмали тақдим этиш ва шу билан бирга ўқитиш самарадорлигини оширувчи ёрдамчи материаллар хисобланади.

Таълим воситалари:

1. Таълим беришнинг техник воситалари (ТТВ);
2. Ёрдамчи таълим воситалари (ЁТВ);
3. Ўқув - услубий материаллар (ЎУМ).

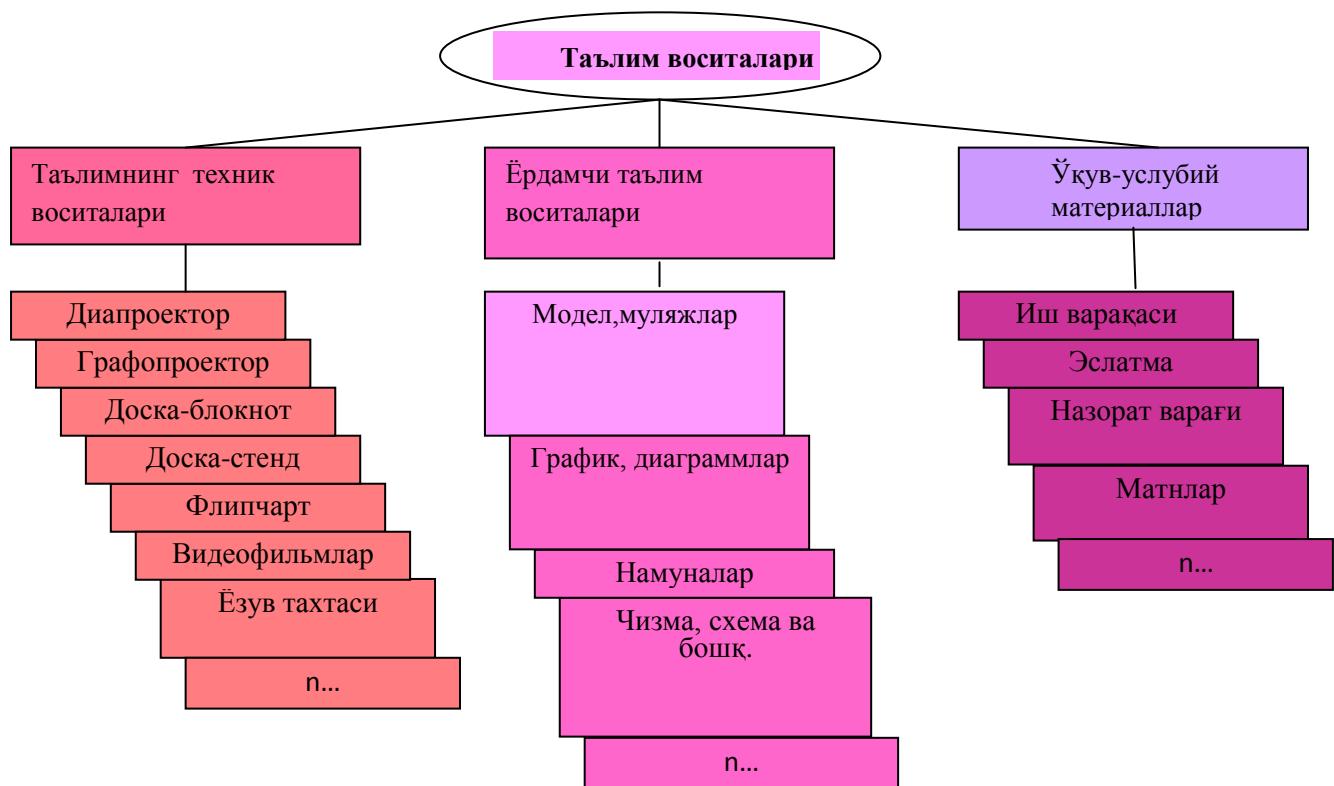
Таълимнинг техник воситалари (ТТВ) - ўқув материалини кўргазмали намойиш этишга, уни тизимли етказиб беришга ёрдам беради; талабаларга ўқув материалини тушунишларига ва яхши эслаб қолишлишларига имкон беради.

Ёрдамчи таълим воситалари (ЁТВ) – графиклар, чизмалар, намуналар ва х.к. бошқ.

Ўқув - услубий материаллар (ЎУМ) - ўқув материаллар, ўзлаштирилган ўқув материалларини мустаҳкамлаш учун машқлар. Булар талабаларнинг мустақил ишларини фаоллаштиришга ёрдам берадилар.

Талабаларни ўқув - билиш фаолиятларини жадаллаштиришга ёрдам берувчи ҳар турдаги *таълим воситаларини танлаш ва улардан фойдаланиши қуйидагиларга боғлиқ*:
1) мақсадни белгилаш; 2) асосий билим манбаига; 3) таълим усулига; 4) ўқув материалининг янгилиги ва муракқаблигига; 5) талабаларни ўқув имкониятларига.

1.1. Таълим воситаларининг таснифи

1.2. Таълим воситаларини танлашни аниқловчи омиллар:

- Мақсадни белгилаш;
- Ўқув ахборот мазмуни;
- Таълим воситалари;
- Етакчи билим манбай;
- Ўқув материалининг янгилиги ва мураккаблиги.

1.3. ЎУМ турлари ва улардан фойдаланишининг хусусиятлари

ЎУМ турлари	Хусусиятлари		
	қўлланилиши	Мазмуни	расмийлаштириш
1	2	3	4
Йўриқ нома бериш	Алоҳида, жуфтликда ва гурухли иш доирасида гурухли топширикни бажаришда	Бажариш учун тақдим этилаётган топширикнинг аниқ ифодаланиши. Вақтга ва иш шаклига, кутилаётган натижа, натижани тақдим этиш шаклига, унинг баҳолаш мезонига қаратилиши.	Тузилмавийлик, аниқлик
Эслатм	Материални	Машғулотда	Қисқа

a	мустаҳкамлашда, дарс якунида ва мустақил қўллаш учун	ўтилган асосийларининг энг қисқа умумлаштирилиши	тузилмавийлиқда асосий мазмунни баён этилишидан иборат; қисқа таклифлар, аник фикрлар, мисоллар; матн ўрнида чизма, расм, жадвал ва бошқалардан фойдаланиш.
Назорат варағи	Эгаллаган билимларни текширишда	Фикрлаш учун саволлар ва янги билимларни қўллаш.	Ўқитувчи текширув натижаларини киритиш учун бўш жой бўлиши керак.
Тезислар	Машғулот олдидан - ёрдамчи қўлланма сифатида; Ўқув машғулот вақтида-якун чиқаришда, машғулотга тайёрланган материални мустаҳкамлаш учун; - қисқа қайд этиш учун фаол воситадек; - ўқув машғулотидан сўнг - билимларни мустаҳкамлаш учун маълумотномадек.	Мавжуд машғулот мазмунига мос келиши ва уни тўлдириш зарур	Қисқалиги: имкони борича бир варақ А4. Талабалар шахсий фикрларини ёзишлари учун бўш жой бўлиши зарур.

- расм. **Дон тозалаш машиналари мавзусини ўқитиша фойдаланиладиган дидактик воситанинг қўриниши.**

4. Дон тозолаш машиналари билан ишлашда хавфсизлик қоидалари

Дон тозолаш машиналари билан ишлашда келиб чиқиши мумкин бўладиган жароҳатланишларни олдини олиш мақсадида унга доир хавфсизлик техникаси қоидаларини ўрганиш талаб этилади. Чукки қисмларини таъмирлаш даврида келиб чиқиши мумкин бўлган турли жароҳатланишлар ва уларнинг олдини олиш қаратилган чора-тадбирлар мажмуаси хавфсизлик техникаси қоидаларида акс этади.

Санитария-маиший бинолар қуриш, якка тартибдаги ҳимоя воситаларидан фойдаланиш, меҳнат шароитларини яхшилаш, ишлаб чиқаришда касбий касалланишларни ҳамда заҳарланишларнинг олдини олиш, меҳнаткашлар соғлигини сақлаш масалаларини ҳал этади, шунингдек меҳнатни илмий асосда ташкил эти шва ишлаб чиқариш эстетикаси билан боғлиқ бўлган гигиена тадбирларини ишлаб чиқади.

Меҳнат гигиенаси ва ишлаб чиқариш санитариясининг ҳамма талаблари бажарилишини назорат қилиш Республикаиз соғликини сақлаш вазирлигига қарашли санитария эпидемияга қарши хизматлари ташкилотлари ҳамда муассалари зиммасига юклатилган. Улар транспорт корхоналарини лойиҳалаш, қуриш ёки реконструкция қилиш ёки техник қайта жиҳозлаш ва улардан фойдаланиш босқичида санитария назоратини амалга оширади.

Ишлаш жараёнида ишлаётган ишчилар ва ходимлар яхши ишлари учун аввало уни қуршаб турган муҳитни муайян шароити зарур бўлади. Меҳнат фаолияти жараёнида ишлаб чиқариш муҳити инсон организмига маълум даражада таъсир кўрсатади. Ишлаб чиқариш муҳитининг метрологик шароити ҳавонинг ҳарорати, намлиги, тезлиги билан, табиий ёруғлик манбаи билан, ишлов берилаётган деталлар ва буюмлардан, ускуналарнинг қизиган сиртларидан иссиқлик тарқалиши билан белгиланади. Улар муайян технологик бўлинма учунгина хос бўлиб, ишлаб чиқариш хонасини микроиқлими деб юритилади. Ишлаб чиқариш устахонасининг микроиқлимини ҳосил қилишда у бажараётган жисмоний меҳнат тоифаси ҳисобга олиниши лозим.

Ишлаш жараёнида инсон организмига ишлаб чиқаришни ҳархил заарли омиллари таъсир кўрсатади. Заарли омиллар физик, кимёвий, биологик ва психофизиологик бўлиши мумкин. Уларнинг ҳаммаси инсон организмига бевосита технологик жараёнлар, меҳнат тартиботлари ҳамда атроф-муҳит орқали таъсир қиласди. Барча заарли омиллар ишчилар организмининг ташқи таъсирларига қаршилик кўрстаилишини сусайтиради, меҳнат қобилятини камайиши ёки бутунлай йўқолишига олиб келади.

Меҳнат гигиенаси ва ишлаб чиқариш санитарияси ишловчиларга заарли омилларни йўқотувчи ёки камайтирувчи ташкилий ҳамда санитария техник тадбирлар ва воситалар мажмуудир. Агар ишлаб чиқариш омилларининг таъсири муайян шароитда ишчиларнинг касалланиши ва меҳнат қобилятини йўқолишига олиб келса, улар ҳисобланади.

Кўнгилсиз ҳодисалар ва касбий касалланишлар ишчиларнинг соғлигига заар етказибгина қолмасдан, балки иқтисодий зиён ҳам етказади: швақтини йўқотилишига, жиҳозларни ва асбоб-ускуналарни тўхтаб қолишига, маҳсулот ишлаб чиқаришнинг камайишига, шунингдек ижтимоий суғурта ва заарлар ўрнини қоплашлар бўйича тўловлар кўринишидаги бевосита харажатларга олиб келади. Бу заарларни республика миқёсида ҳисоблайдиган бўлсак, ҳар йилига бир неча миллиард сўмни ташкил қиласди.

Меҳнат гигиенаси ишчилар организмига меҳнат жараёнини атрофдаги ишлаб чиқариш муҳитининг таъсирини ўрганади ҳамда меҳнатнинг санитария-гигиена шароитини яхшилашга доир тавсияномаларни ишлаб чиқади. Бу тавсияномалар

ишловчилар соғлигини сақлаш ва яхшилаш хақидаги фан бўлса, санитария амалга оширишга ёрдам берадиган амалий фаолиятдир.

Ишлаб чиқариш санитарияси корхоналар, ишлаб чиқариш бинолари ва хоналарнинг худудини санитария жиҳатидан ободонлаштириш, санитария техникаси ускуналарини ўрнатишидир.

2. Малакавий ишнинг самарадорлиги.

Ҳар томонлама етук, баркамол инсонни тарбияла таълим тизимида амалга оширилаётган ислоҳотларнинг асосий мақсади ҳисобланади. Унинг учун талабалар шахси ривожланишига уларни ўқув жараёнидаги фаоллигини оширувчи усулларни қўллаш натижасида таълим самарадорлигини оширишга имкон туғилади.

Битирув малакавий ишида замонавий ўқув қуроллари, жиҳозлар, ўқитишининг техник воситалари адабиётлар билан таъминланиши, ўқитиши жараёнини ташкил этишни замонавий услубларини ишлаб чиқиш ва педагогик технологиялари натижасида талабалар билимини оширишда қуидаги самарадорликка эришилади:

- талабаларнинг ўқув материалини мустақил ўзлаштиришга бўлган иштиёқи ошади;
- талабаларда бир топшириқ (муаммо) ни ҳал қилиш учун унга атрофлича ёндашиш малакаси шаклланади;
- талабаларда бир топшириқ (муаммо) ни ечимини бир неча вариантини ўйлаб топиш ва уларнинг ичидан энг тўғрисини танлаб олиш қобилияти шаклланади;
- талабаларда ҳамкорликда ишлаш муомала маданияти таркиб топади;
- талабалар шахси ривожланади, уларда мустақил ижодий фикрлаш интилиш ҳиссиёти вужудга келади, жамиятнинг фаол фуқаросига айланади.

Битирув малакавий ишини бажариш жараёнида Уйчи қишлоқ хўжалик КХК да трактор ва автомобиллар тузилиши фанидан КХК ларда дон тозалашмашиналари мавзусини интерфаол усули асосида ўқитиши бўйича ўтказилган машғулотда замонавий педагогик технология самарадорлиги қуидагича аниқланди. Бунда шу йўналиш бўйича ўқиётган 2 та гурух талабаларининг машғулотнинг аниқлаштирилган ўқув мақсадларига эришганликлари асосий мезон қилиб олинди.

Талабалрни ўқув мақсадларига эришилганлик даражаси - жадвалда келтирилган.

- жадвал

“Дон тозалаш машиналари” мавзусини ўқитишида интерфаол усулдан фойдаланишда ўқув мақсадларига эришилганлик қўрсаткичлари.

T/P	Машғулотнинг ўқув мақсадлари	Талабаларни ўқув мақсадларига эришилганлик кўрсаткичи (%)

		Тажриба гурухи	Назорат гурухি
1	Donga aralashgan begona o`t urug`lari qanday usullar bilan ajratib olinadi?	90	77
2	Don aralashmasi aerodinaik xossalari bo`yicha qanday moslamada ajratiladi?	88	80
3	G`alvir tanlash tadbirini aniqlang?	90	79
4	Triyer aylanish tezligi qanday ko`satkichlar bilan cheklangan?	91	81
5	Urug`ning uchuvchanlik (paruslik) koeffitsiyenti qanday aniqlanadi?	91	79
6	G`alvir harakatining tezlanishi qanday ahamiyatga ega?	88	80
7	Donning g`alvirga nisbatan harakatni tezligi nega cheklangan bo`ladi?	92	79
8	Triyer ishidagi novning holati qanday bo`lishi kerak?	88	80
	Ўртacha ўзлаштириш	90	79

Бу жадвалдан кўриниб турибдики икки хил ўқатш услубида ўқув мақсадларига эришиш кўрсаткичлари ҳам турлича натижага эга бўлади.

Замонавий илғор педагогик технология усулида ўқитилганда 90% мавжуд анъанавий усулда ўқитилганда 79% ни ташкил этди. Шуни таъкидлаш лозимки фикрлаш талаб қиласидан ўқув мақсадларини ўзлаштиришда янги услубда ўқитилган гурухда юқори натижаларга эришилди.

Замонавий илғор педагогик технологияни самарадорлигини 1 та машғулот мисолида кўриб чиқиб шуни хуоса қилиш мумкинки бу усулларни ўзлаштириш ва дарс жараёнида қўллаш ҳар бир ўқитувчининг энг муҳим вазифасига айланиши керак.

Хулоса

Ўзбекистон Республикаси президенти И. Каримов айтганларидек “Ўзимизда юқори малакали мутахассислар бўлмаса” Ўзбекистон келажагини тасаввур этиб бўлмайди беб бир неча бор таъкидлаган эдилар.

Юқори малакали мутахассисларни тайёрлашда ўқув- юртларини замонавий ўқув қуроллари, жиҳозлар, ўқитишининг техник воситалари, адабиётлар билан таъминлаш билан бирга ўқитиш жараёнини ташкил этишининг замонавий услубларини ишлаб чиқиб, ўқитишида замонавий педагогик технологиялардан фойдаланиш муҳим аҳамиятга эга.

Шунинг учун битирув малакавий иши мавзуси “КҲК ларда дон тозалаш машиналари» мавзусини ўқитишида интерфаол усулидан фойдаланиш долзарб масаладир.

“Дон тозалаш машиналари” мавзусини қишлоқ хўжалик машиналарини ишлатиш ва таъмирлаш касбига ўқитишида муҳим босқичлардан ҳисобланади.

Шунинг учун ушбу мавзу битирув малакавий ишини бажаришда дастлабки маълумотларни Уйчи қишлоқ хўжалик КҲК дан олингандиги ва улар асосида ишлаб чиқилгандиги мавзуни долзарблигидан далолат бериб турибди.

Технологик қисмда дон тозалаш машиналарининг тузилиши, ишлаши ва вазифаси ҳамда уларни турлари, ишлаш жараёнлари келтирилган.

Методик қисмда фан ва мавзунинг тавсифи, фанлараро боғланишлар, мавзунинг услубий ва техник таъминоти, дарс материали ҳамда анъанавий дарс ўтишининг қисқача баёни ва уларни замонавий усуллар билан қиёслаш, дарс режаси, дарс мақсадлари, ўқув натижалари, дарснинг жиҳозланиши, дарсни ташкил қилиш, мавзунинг ўқитиш методлари ва уларни таҳлили, кўргазмали ва дидактик материаллари ҳамда “Дон тозалаш машиналари” мавзусини ўқитишида интерфаол усульдан фойдаланиш ҳақида маълумотлар берилган.

Ҳаёт фаолияти ҳавфсизлиги бўйича дон тозалаш машиналарининг ишлаш жараёнида ҳавфсизликни таъминлаш чора тадбирлари ишлаб чиқилди.

Битирув малакавий ишини бажариш орқали мен институтда ўқиш даврида олган билимларимни яна бир бор жиддий синовдан ўтказдим.

Мен ўқув жараёнини ташкил этишга амалий ёндашиб натижасида КҲК ларда дон тозалаш машиналари мавзусини ўқитишида интерфаол усульдан фойдаланишга ҳаракат қилдим, ва таълим тизимида ечимини топиши лозим бўлган масалалар кўп эканлигини тушуниб етдим.

Бажарган битирув малакавий ишим бўйича шуни хулоса қилиш мумкинки ишни бажариш давомида назарий олган билимларимни мустаҳкамлаб мустақил равишда қўйилган муаммони ечимини топишга адабиётлардан фойдаланиш ҳамда ДАСТ ва КҲЯТ талаблари асосида техник чизмаларни чизиш кўниқмаларини эгалладим.

Келажакда меҳнат фаолиятимда ушбу олган билимларимни ёш авлодни тарбиялашда ва етук мутахассис сифатида тайёрлашда юқоридаги олган билимларимдан фойдаланаман деб ишонаман.

Фойдаланилган адабиётлар рўйҳати

1. Таълим тўғрисидаги қонун. Тошкент, 1997 й.
2. Кадрлар тайёрлаш миллий дастури. Тошкент, 1997 й.
3. И.А.Каримов «Баркамол авлод орзуси». Тошкент, й.
4. Буюк ва муқаддассан мустақил ватан // Ўзбекистон адабиёти ва санъати газетаси 2011 й 8 апрел
5. F. Дадамирзаев ва П.Ж.Маткаримов. Бакалаврлар учун битирув малака ишини бажариш учун услубий кўрсатма. НамMPI, 1999 й
6. А. И. Комилов ва бошқалар Трактор ва автомобиллар Т. Чўлпон 2007 й
7. А. Насритдинов Трактор ва автомобиллар фанидан маъruzалар матни Наманган 2011й
8. Ю. И. Баровских Автомобилларнинг тузилиши, техник хизмат кўрсатиш ва таъмирлаш Т. Талқин 2008 й
9. Т. С. Худайбердиев Трактор ва автомобиллар назарияси ва хисоби Т. Шарқ 2007 й
- 10.Н. Азизхўжаева Педагогик технология ва педагогик маҳорат Тошкент 2003 й
11. А. Насритдинов Трактор ва автомобиллар фанидан таълим технологияси. Услубий қўлланма. Наманган 2011
- 12.Х.М.Маматов. Автомобиллар. ОУЮ лари учун дарслик. Т.: «Ўзбекистон», 19998 й
- 13.К. Ж. Мирсаидов Махсус фанларни ўқитиш ва ишлаб чиқариш таълими Тошкент. Ўқитувчи 1996 й
- 14.И. Абдурахмонов
- 15.А.И.Салов. Охрана труда на предприятиях автомобильного транспорта. Учебник для студентов автомобильных ВУЗов. М.: Транспорт, 1983 г
- 16.С.С.Сайдаминов и др. Инженерно-технологическое мероприятие по охране окружающей среды. Т.: Ўқитувчи, 1994г
- 17.Интернет маълумотлари